

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЗДОРОВ'Я ТА ТУРИЗМУ

Кафедра фізичної культури і спорту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: Удосконалення групових тактичних дій
футболістів 13-14 років**

Виконав: магістр II курсу, гр. 8.0171-с
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
освітньої програми Спорт
Каторкін Богдан Анатолійович
Керівник к.н.фіз.вих і спорту Дядечко І.Є.
Рецензент к.пед.н., доцент Коваленко Ю.О.

Запоріжжя – 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет фізичного виховання, здоров'я та туризму
Кафедра фізичної культури і спорту
Рівень вищої освіти Магістр
Спеціальність 017 Фізична культура і спорт
Освітня програма Спорт

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фізичної культури і спорту
_____ А.В. Сватсьєв

« _____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (РОБОТУ) МАГІСТРУ

Каторкіну Богдану Анатолійовичу

1. Тема проекту (роботи) «Удосконалення групових тактичних дій футболістів 13-14 років»
керівник Дядечко І.Є. доцент каф. фіз. культури і спорту, к.н.фіз.вих і спорту
затверджена наказом від «03» червня 2022 року № 613-с
2. Строк подання студентом роботи листопад 2022 року.
3. Вихідні дані до проекту (роботи). Визначенні основні групові тактичні дії в нападі. Розроблений комплекс з 25 ігрових вправ та 6 ігрових ситуацій. Суттєва перевага кількісно-якісних параметрів змагальної діяльності футболістів ЕГ після закінчення педагогічного експерименту: достовірне підвищення результатів кількості складних взаємодій (3, 4, 5 і більше гравців) у трьох зонах в ЕГ по відношенню до КГ, загальне підвищення частки складних комбінації в ЕГ (складні 53,9%, прості 46,1%) на відміну КГ (складні 18,6%, прості 81,4%); позитивна динаміка в ЕГ з точного просування м'яча вперед по зонах; збільшення на статистично значущому рівні обсягу та ефективності виконаних передач в ЕГ загалом у трьох зонах: ЕГ – 350,4 передач, брак 19,4%; КГ - 217,4 брак 39,3% ($p < 0,05$), та в кожній із зон футбольного поля ($p < 0,05$); достовірне підвищення обсягу виконуваних у середньому за матч техніко-тактичних дій в ЕГ.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) 1) Провести аналіз науково-методичної літератури з питань вдосконалення групових тактичних дій футболістів. 2) Визначити основні групові тактичні дії в нападі і здійснити систематизацію ігрових ситуацій футболістів 13-14 років. 3) Розробити комплекс ігрових вправ, що моделюють типові ігрові ситуації при застосуванні відповідних групових тактичних дій. 4) Експериментально обґрунтувати ефективність застосування ігрових вправ у вдосконаленні групових тактичних дій

футболістів у нападі.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 84 сторінки, 8 таблиць, 7 рисунків, 61 літературних посилань.

6. Консультанти з проекту (роботи) із зазначенням розділів проекту, що їх стосуються

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Дядечко І.Є.		
Літературний огляд	Дядечко І.Є.		
Експеримент. частина	Дядечко І.Є.		
Результати досліджень	Дядечко І.Є.		
Висновки	Дядечко І.Є.		

7. Дата видачі завдання _____ вересень 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір та обґрунтування теми	вересень, 2021р.	<i>виконано</i>
2.	Вступ. Вивчення проблеми, опрацювання джерел та публікацій	жовтень, 2021р. грудень, 2021р.	<i>виконано</i>
3.	Визначення завдань та методів дослідження	січень, 2022р.	<i>виконано</i>
4.	Організація та проведення досліджень	березень 2021р.- вересень 2022р.	<i>виконано</i>
5.	Обробка і аналіз даних, написання висновків, комп'ютерний набір роботи	жовтень, 2022р.	<i>виконано</i>
6.	Підготовка до попереднього захисту на кафедрі	листопад, 2022р.	<i>виконано</i>
7.	Захист дипломної роботи на ЕК	Згідно графіку ЕК	<i>виконано</i>

Студент _____ Б.А. Каторкін

Керівник проекту (роботи) _____ І.Є. Дядечко

Нормоконтроль пройдено _____ А.В. Симонік

ЗМІСТ

Реферат.....	5
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів.....	7
Вступ.....	8
1 Огляд літератури.....	10
1.1 Тактика, як один із компонентів ефективності змагальної діяльності футболістів.....	10
1.2 Методичні засади вдосконалення тактичної підготовки футболістів	17
1.3 Застосування ігрових вправ у техніко-тактичній підготовці юних футболістів.....	30
2 Завдання, методи та організація дослідження.....	36
2.1 Завдання дослідження.....	36
2.2 Методи дослідження.....	36
2.3 Організація дослідження.....	41
3 Результати дослідження.....	43
Висновки.....	65
Перелік посилань.....	67
Додаток.....	74

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 84 сторінок, 8 таблиць, 7 рисунків, 61 літературних посилань.

Об'єкт дослідження – тактична підготовка футболістів 13-14 років.

Мета дослідження: розробити та оцінити результативність методики вдосконалення групових тактичних дій футболістів 13-14 років у атаці через застосування ігрових вправ.

Методи дослідження – теоретичний аналіз навчально-методичної літератури, педагогічні спостереження, метод контрольних тестів, методи математичної статистики.

Визначенні основні групові тактичні дії в нападі. Розроблений комплекс із 25 ігрових вправ, застосування якого призвело до істотної переваги показників групових тактичних дій футболістів ЕГ в порівнянні з показниками КГ. В ігровій вправі «2х2» футболісти ЕГ виконали: більшу кількість передач (76,2 проти 59,1 передач); більше точних передач (49,0 проти 32,1%); більшу кількість атак (23,1 проти 17,0 атак); більше результативних атак (46,6 проти 32,2%). У двосторонній грі «8х8» вони виконали: більшу кількість передач (276 проти 252,2 передач); більше точних передач (75,5 проти 68,8%); більше точних передач на хід (53,8 проти 44,7%). Суттєва перевага кількісно-якісних параметрів змагальної діяльності футболістів ЕГ: достовірне підвищення результатів кількості складних взаємодій (3, 4, 5 і більше гравців) у трьох зонах; загальне підвищення частки складних комбінації в ЕГ (складні 53,9%, прості 46,1%); позитивна динаміка з точного просування м'яча вперед по зонах; достовірне підвищення обсягу виконуваних у середньому за матч техніко-тактичних дій у тому числі кількості ударів зі штрафної площі суперника, з підвищенням їх якості.

ГРУПОВІ ТАКТИЧНІ ДІЇ, ТЕХНІКО-ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА, ІГРОВА СИТУАЦІЯ, ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ, ІГРОВІ ВПРАВИ.

ABSTRACT

The qualification work consists of 84 pages, 8 tables, 7 figures, 61 literary references.

The object of the research is the tactical training of football players aged 13-14.

The purpose of the study: to develop and evaluate the effectiveness of the method of improving the group tactical actions of 13-14-year-old football players in the attack through the use of game exercises.

Research methods – theoretical analysis of educational and methodical literature, pedagogical observations, method of control tests, methods of mathematical statistics.

Definition of the main group tactical actions in the attack. A complex of 25 game exercises was developed, the use of which led to a significant advantage of the indicators of group tactical actions of EG football players compared to the indicators of CG. In the «2x2» game exercise, EG football players performed: more passes (76,2 versus 59,1 passes); more accurate passes (49,0 vs. 32,1%); a greater number of attacks (23,1 vs. 17,0 attacks); more productive attacks (46,6 vs. 32,2%). In the two-way «8x8» game, they performed: more passes (276 vs. 252,2 passes); more accurate passes (75,5 vs. 68,8%); more accurate passes per move (53,8 vs. 44,7%). A significant advantage of the quantitative and qualitative parameters of the competitive activity of EG football players: a significant increase in the results of the number of complex interactions (3, 4, 5 and more players) in three zones; overall increase in the share of complex combinations in EG (complex 53,9%, simple 46,1%); positive dynamics from the accurate movement of the ball forward through the zones; a significant increase in the volume of technical and tactical actions performed on average per match, including the number of shots from the opponent's penalty area, with an increase in their quality.

GROUP TACTICAL ACTIONS, TECHNICAL AND TACTICAL TRAINING, GAME SITUATION, TACTICAL COMBINATION, GAME EXERCISES.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа

ЗФП – загальна фізична підготовка

СФП – спеціальна фізична підготовка

ЗД – змагальна діяльність

КГ – контрольна група

ЕГ – експериментальна група

ФК – футбольний клуб

ТП – тактична підготовка

ТТД – техніко-тактичні дії

ВСТУП

Актуальність. Всі спортивні ігри відрізняються якимось пересічним складом діяльності і для них, мабуть, важко знайти аналог у звичайному та спортивному житті. Для сучасного футболу характерні високі навантаження на змаганнях, темп гри, виконання технічних і тактичних прийомів на великих швидкостях із опором та без противника, застосуванням активних систем захисту та нападу.

Відмінними рисами сьогоdnішнього футболу є постійно зростаюча інтенсивність гри, жорстка атлетична боротьба по всьому полю [1].

Гру в футбол можна розглядати як протиборство двох груп спортсменів, кожна з яких намагається подолати один одного за допомогою спеціальних засобів, прийомів, боротьби на обмеженому просторі та в обмежений час [2].

Повільна гра у футболі – це насамперед погана тактика. Тактика у футболі – це швидка гра, і що швидше, то краще. Зовсім не обов'язково, щоб тактика гри будувалась на якихось складних, технічних прийомах, проте обов'язково, щоб тактичні задуми втілювалися у грі у швидкому темпі. Швидкість технічного виконання тактичних прийомів буде значно більше, якщо технічна майстерність гравців вище [3].

Ні для кого не секрет, що тактична організованість футбольної команди досягається чітким розподілом функцій між кожним футболістом та об'єднанням ігрових амплуа у певну систему. Бажано, щоб при цьому кожна система відповідала індивідуальним особливостям гравців [4].

Футболісти різних ігрових амплуа виконують різну специфічну роботу, відповідно мають різну структуру фізичної підготовленості та рівень її розвитку.

Для кожного амплуа гравців першочергові фізичні якості (швидкість, сила, витривалість).

Крім цього, необхідна тактична підготовленість, здатність передбачати

ігрову ситуацію, вольові якості, оперативне мислення. Серед тренерів існує думка про те, що для професійного гравця тактична підготовка цінується вище, ніж технічна [1, 4].

Аналізуючи науково-методичну літературу, ми могли звернути увагу на те, що питання фізичної та техніко-тактичної підготовки футболістів різних ігрових амплуа розроблено недостатньо і неповно.

У системі підготовки футболістів, на нашу думку, ще дуже слабо розроблені методики, які б наблизили структуру тренувального процесу до моделі ігрової діяльності кожного футболіста незалежно від його ігрового амплуа. Тому вважаємо обрану тему нашого дослідження актуальною.

Мета дослідження: розробити та оцінити результативність методики вдосконалення групових тактичних дій футболістів 13-14 років у атаці через застосування ігрових вправ.

Об'єкт дослідження: тактична підготовка футболістів 13-14 років.

Предмет дослідження: методика вдосконалення групових тактичних дій футболістів 13-14 років в атаці через застосування ігрових вправ.

1 ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Тактика, як один із компонентів ефективності змагальної діяльності футболістів

У спортивній діяльності не можна уникнути тактики. Вона є мистецтвом ведення спортивної боротьби, яка охоплює всі доцільні способи боротьби футболіста (індивідуальна) та команди (командна тактика), підпорядковані певному задуму та плану досягнення змагальної мети [2, 4].

Боротьба за перемогу вимагає від футболістів граничної напруги фізичних, розумових та вольових здібностей. Тому, головним у тактиці є визначення засобів, способів, форм ведення атакуючих та оборонних дій, які можуть забезпечити досягнення поставленої мети. Вміння правильно вирішувати завдання нейтралізації противника і успішно використовувати свої можливості в атаках - все це характеризує тактичну зрілість як команди загалом, і її окремих гравців. Успіху можна досягти тільки за високоорганізованих, вправних та активних діяч усіх учасників, як у атаці, і у обороні [5].

В даний час тактика кожної конкретної гри чи серії матчів, як правило, спирається на заздалегідь складений тренером план. Усі деталі його, які можуть бути застосовані у грі, мають бути обов'язково обговорені всією командою [1-3]. При складанні плану тренер має повністю врахувати вікові особливості та можливості гравців своєї команди та їх індивідуальні якості, добре продумати і, враховуючи характер гри супротивника, точно розподілити функціональні обов'язки серед гравців команди. Після кожної гри має бути проведено детальний аналіз матчу, розбір помилок та дана оцінка кінцевого результату.

Тактика дій футболістів у процесі змагальної діяльності подається у вигляді специфічного механізму прийняття певних рішень, які полягають у селекції інформації на неусвідомленому рівні, у переорієнтуванні мислення

та переважання в як «опора» вирішення ймовірності прогнозу. Тому команда високої кваліфікації є складним конгломератом особистостей з лідерськими нахилами [6].

У спортивній діяльності величезну роль досягненні високих результатів грає вміння організувати свої дії з урахуванням дій партнерів за командою. Це досягається шляхом одночасного навчання тактиці та техніці. При цьому необхідно мати основу індивідуальних, групових та командних тактичних дій. Також необхідно вдосконалювати тактичні вміння та навички з урахуванням ігрової функції у команді [3].

Тактика гри – це розділ теорії та практики, що вивчає закономірності розвитку процесу гри, засоби, способи та форми спортивної боротьби та їх раціональне застосування проти конкретного супротивника. Сучасна тактика в спортивній діяльності має у своєму розпорядженні великий арсенал засобів і форм ведення спортивної боротьби. Їхнє найкраще використання можливе лише за умови правильного обліку основних факторів, які реально впливають на конкретний матч. Вони базуються на всебічній оцінці можливостей своєї команди та команди суперника та обліку зовнішніх умов, за яких протікають дана зустріч чи змагання. Без урахування зазначених факторів команда не може досягти максимального результату. У багатьох видах спорту тактика є складовою підготовки спортсмена.

Тактика передбачає, передусім, вивчення різних комбінацій, що реалізуються у процесі змагальної діяльності [2].

Під тактичною системою розуміється певна організація дій гравців, ланок і команди загалом, здійснювана з метою успішної боротьби з суперником [7].

Елементами тактики є індивідуальні тактичні дії та тактичні комбінації групи гравців та ланок команди.

Індивідуальні тактичні дії гравців – це навмисні дії спортсмена, зумовлені боротьбою з супротивником та подоланням його опору, вибором місця на полі та уявним залученням партнерів у можливі тактичні комбінації.

Таким чином, вся тактика гри спрямована на те, щоб правильно організувати індивідуальні та колективні дії гравців команди для перемоги над суперником [8].

Залежно від основних положень і правил ведення гри в обстановці, що безперервно змінюється, команда повинна застосовувати найбільш доцільну тактику. Тактика характеризується великою різноманітністю засобів та способів ведення гри. Чим різноманітніша тактика команди, тим більше у неї шансів на успішний виступ [9].

Ігрова діяльність має яскраво виражений колективний характер. Узгоджені дії спортсменів спеціально організуються та заздалегідь плануються. Розрізняють індивідуальні, групові та командні засоби та способи ведення гри, які можуть бути активними та пасивними. Тактика гри поділяється на два самостійні розділи - тактику нападу та тактику захисту [2].

Тактика сприяє доцільному виконанню технічних прийомів у конкретній грі, а також розвиває у гравців оперативне тактичне мислення, орієнтування, кмітливість, творчу ініціативу, здатність передбачати можливу зміну ігрових ситуацій. Крім того, вона налагоджує взаємодію з партнерами в рамках певних тактичних побудов в обороні та атаці. При цьому відбувається у спортсменів формування умінь швидко і раціонально перемикатися з одних тактичних побудов на інші залежно від змін ігрової обстановки та гри протиборчої команди [10].

Удосконалення тактики гри потребує багато років підготовки [3, 5, 9].
Удосконалення тактики йде, як правило, по трьом основним напрямкам:

1. Розподіл сил та вмій правильно поєднувати період напруженої роботи з активним відпочинком.
2. Індивідуальні дії та взаємні дії з партнером по команді.
3. Гнучке застосування освоєних тактичних систем, комбінацій та їх варіантів [6].

Тактика прищеплює спортсменам вміння правильно вибирати позиції, вміння бачити гравця іншої команди, переміщення своїх партнерів і

перебуває на ймовірному шляху на пряму атаки. Крім того, йде вдосконалення опіки суперника (способи) та формування навичок проведення відбору. Розвивається також у спортсмена вміння прогнозувати можливий напрямок атаки, способи зближення з суперником, що володіє м'ячем, вибір моменту активного відбору.

У спортивній діяльності, особливо в ігрових видах спорту, тактика сприяє колективізму та страхувці один одного, наданню допомоги партнеру та виправленню його помилок.

Футбол – гра рішень. Це гра, у якій однаково важливо, як уміння швидко оцінювати обстановку, і здатність переміщатися [11].

Тактика – один із компонентів, який має найбільший вплив на перебіг розвитку сучасного футболу. Вона поступово, але неухильно, з наростаючою швидкістю почала впливати на розвиток футбольної гри та завойовує провідне становище серед інших компонентів підготовки [7].

Тактика футболу завжди була предметом пильного вивчення тренерів та спеціалістів. І не випадково. По суті вона справжній двигун прогресу самої гри, На різних етапах свого розвитку та вдосконалення тактика диктувала і продовжує диктувати моду на розстановку футболістів на полі, на функціональні обов'язки гравців, на ті чи інші технічні прийоми. Інакше кажучи, тактика – дзеркало футболу [12].

Протягом багаторічної історії футболу розумність та виправданість застосування тієї чи іншої тактики гри визначалися тим, наскільки тактика сприяла успіху колективної боротьби [6].

Відомо, що тактика у футболі складається з організованості та чіткого розподілу функцій між футболістами. А саме: воротар повинен досконало володіти технікою гри, правильно вибирати місце, швидко оцінювати обстановку, вміти поєднувати гру у «воротах» та на «виході» [3].

Захисники повинні володіти технікою протидії супернику з м'ячем і без нього, протидії ударам, передачам, успішно вести боротьбу за верхові м'ячі, здійснювати страхувку партнера та воротаря, чітко взаємодіяти при

створенні положення «поза грою». А також виконувати передачі вперед партнерам та завершувати атаки [13].

Середня лінія організовує атаку та виконує оборонні функції. У нападі півзахисники забезпечують раптовий розвиток атак із переведенням м'яча з флангу на фланг та завершення атак [9].

Нападники використовують індивідуальну тактику гри з м'ячем та без нього.

Тактика найбільш широка, багата та рухлива частина стратегії футболу. Вона з наростаючою швидкістю впливає на розвиток футболу та завойовує провідне становище серед інших компонентів. Вона змінює вигляд сучасного футболу, впливає на форми, засоби та методи підготовки спортсменів [14].

Під тактикою у футболі розуміється планомірна, розумна гра, мета якої – досягнення найкращого результату в даних умовах, а саме взяття воріт [6].

Гол – ось у чому полягає весь сенс спортивної боротьби на футбольному полі. У спортивному друку вже неодноразово йшлося про зниження нашими футболістами майстерності при завершальних ударах, а також про необґрунтоване послаблення уваги до вдосконалення сили та точності ударів по воротах. Насамперед, слід зауважити, що на падіння результативності впливає не тільки поки що невелика кількість високотехнічних гравців у наших командах, але й тактичні зміни, що стосуються футболу кожні 15-20 років [15].

Видозміни тактики відбувалися періодично під час постійної боротьби оборони та атаки. До тих пір, поки в зустрічі приблизно рівних за силою команд спостерігалася їхня приблизна рівновага і вміння виконувати конкретні ігрові завдання, зазвичай не здійснювалося прагнення жодної із сторін суттєво змінювати звичні методи та засоби ведення гри в рамках загальноприйнятої тоді тактичної системи. Тактика визначала порядок побудови окремих ліній між собою, коротше кажучи, метод, характер та порядок колективної взаємодії, який, зрештою, є головною запорукою успіху у футболі.

Резерви підвищення ефективності своїх досягнень у рамках звичної тактики гри в атаці та обороні весь час шукали лише у покращенні фізичної підготовленості, застосуванні нових та підвищенні якості виконання старих технічних прийомів, а також у підвищенні вольової підготовки. Але варто було, скажімо, нападникам досягти помітної переваги, як змінювалася тактика гри та захисників. Змінювалося їхнє число, змінювався і метод ведення гри. Якщо ж нова тактика дії захисника знову призводила до приблизної рівноваги у боротьбі з атакуючими гравцями (і тим більше, якщо нова тактика давала помітну перевагу), це змушувало нападників, у свою чергу, змінювати порядок розміщення, зону звичних дій, а іноді їх кількість для успіху протидіям нових побудов обороняються.

Перебудова порядку гри одних ліній, зміна числа їхніх гравців спонукала змінювати число та порядок гри футболістів інших ліній [16].

Футбол завтрашнього дня – це футбол, де найвищими показниками представлені всі компоненти підготовленості спортсменів за провідної ролі тактики. Будь-яка загальнокомандна тактика базується на фізичних, технічних можливостях та індивідуально-групових тактичних діях, об'єднаних в єдине ціле [13].

Вибір тактики залежить багатьох чинників. Багато гравців винахідливі у простих ситуаціях та умовах. У складніших умовах вони можуть реалізовувати моменти на користь і користь команди. Але є гравці, які навіть за таких умов здатні приймати найкраще рішення. Це тактичне чуття. Воно розвивається шляхом цілеспрямованого навчання та з набуттям досвіду. Досвідчені гравці здатні тактичними діями компенсувати нестачу технічної майстерності та фізичної підготовленості. Ступінь тактичної підготовленості гравця визначає ступінь застосування теоретичних та практичних знань під час гри. Є гравці, які добре підготовлені технічно та фізично, але не здатні реалізувати їх на користь команди. Інші можуть бути слабше у цих ігрових компонентах, але грати корисніше для команди [17]. Знання теорії допомагає вибору тактики у футболі. Окремо ні теорія, ні практика не компенсують

інший відсутній компонент. Наприклад: блискуча поперечна передача виявляється безглуздою, якщо не обумовлена тактичною необхідністю.

Тактика розвивається за кращого використання засобів. Сучасний футбол відрізняється від минулого зростаючими варіантами, що спираються на техніку, фізичні здібності, психологічні властивості гравців. На користь наміченої мети команда входить у боротьбу за заздалегідь наміченому тренером плану, тобто, тактики дій кожного гравця команди. Але вона вирішує приватні завдання. У команді є ланки, тактика яких хоч і сприяє досягненню спільної мети, але за виконання приватних завдань у певні моменти тимчасово розходиться з тактикою решти команди. Тобто йдеться про тактику зміни місць нападників та підключення до атаки захисників. Ця тактика не торкається загальної тактики команди [18]. Бажання перемогти та залишити захищеними власні ворота – це двояка мета і робить футбол ще цікавішим та різноманітнішим. Частина тактики, яка зачіпає різні форми ведення, управління грою в цілому – це принципова тактика, а решта, що виникає по ходу ігри – прикладна.

Перед початком кожної гри тренер повинен мати кілька тактичних заготовок, визначити склад, що грає, і розподілити їх так, щоб оптимально використовувати їх можливості. Наприклад: захисники повинні мати високу швидкість, гравці середньої лінії повинні добре відбирати м'яч у суперника. Тренеру при виборі тактики необхідно враховувати ступінь технічної підготовленості своїх гравців та гравців суперника, а також фізичний та моральний стан. Крім цього враховувати теоретичну підготовленість, і передбачати – яку тактику планує суперник [19]. Пам'ятати також необхідно і вплив зовнішніх умов – погоди, розмірів і стану поля.

Велику роль при виборі тактики також грає фізичний стан футболістів. Справа в тому, що навіть найвидатніша техніка і вигадана найбагатшою уявою тактика зможуть реалізуватися лише до певного часу, якщо вони не підкріплені відповідною високою фізичною підготовленістю гравців. Наприклад: роль диспетчера не зможе виконувати футболіст, який слабо

фізично підготовлений. Він не зможе виконати поставлене перед ним завдання не з власної волі, а через брак фізичних кондицій [20].

Нова тактика гри вимагає від футболістів і нового мислення. На даному етапі тактика розвивається у бік посилення наступальної потужності команд та атакуючого стилю. Без індивідуальної майстерності не можна розраховувати на швидкий розвиток атаки. Кожен гравець має бути творцем тактики гри.

1.2 Методичні засади вдосконалення тактичної підготовки футболістів

У сучасному футболі, крім особливо яскраво вираженої тенденції розвитку швидкісної гри, спостерігається більш досконала тактика, висока організація діяльності окремих гравців і команди в цілому в атаці та обороні, а також у перехідних фазах гри. У тактичному плані футбол є «грою просторів» двох протидіючих команд. Дії атакуючої команди спрямовані використання наявного чи створення необхідного простору реалізації атакуючого маневру. У той час, як мета команди, що обороняється, – позбавити вільного простору команду суперника з м'ячем.

Вирішальне значення набуває здатність спортсменів швидко і правильно оцінювати в умовах просторово-часових обмежень розташування всіх гравців на майданчику, положення м'яча та траєкторію його руху, передбачати дії гравців своєї команди та суперників.

Здійснивши вибір найбільш доцільної в конкретному ігровому епізоді дії, футболіст повинен виконати його максимально ефективно, що вимагатиме високого рівня фізичної підготовленості, технічної оснащеності. Зважаючи на це, низка вчених сходиться на думці, що всі компоненти підготовленості спортсменів повинні бути на найвищому рівні з провідною роллю тактики [21].

На підставі аналізу літературних джерел з питань тактичної підготовки професіоналів та юнаків у футболі [4, 6, 10, 15] були виділені основні

положення щодо організаційно-методичних аспектів тактичної підготовки.

У цьому дослідженні дотримуємося визначення тактичної підготовки, запропонованої фахівцями В.П. Губа, А.М. Зеленцов: «Тактична підготовка футболістів – педагогічний процес, спрямований на досконале оволодіння тактичними діями та взаємодіями, що забезпечують їх високу ефективність в ігровій діяльності» [22].

Сформульовано основні завдання тактичної підготовки у футболі:

- 1) освоєння загальних теоретико-методологічних положень тактики футболу;
- 2) оволодіння базовими елементами, прийомами та варіантами тактичних атакуючих та оборонних дій;
- 3) удосконалення ігрового (тактичного) мислення гравців;
- 4) засвоєння спеціальних знань, необхідні для практичної реалізації тактичної підготовленості;
- 5) реалізація тактичної підготовленості практично [17].

В ігрових видах спорту для вирішення вищеописаних завдань було розроблено раціональну послідовність вивчення тактичних дій – від оволодіння індивідуальними до вивчення групових, та потім командних дій [23].

Опанування індивідуальними, груповими та командними тактичними діями відбувається з урахуванням поділу тактики гри на тактику нападу та тактику захисту. Це дозволяє краще організувати тренувальний процес, оскільки напад та захист вимагають від спортсменів застосування різної «тактичної зброї» [16].

Г.А. Лисенчук та Р.В. Фаттахов у своїй роботі пишуть, що навчання тактичним діям пропонується здійснювати у такій послідовності:

- елементи індивідуальних техніко-тактичних процесів (вибір місця, техніка переміщень, основні способи прийому, ведення, передачі м'яча);
- індивідуальні техніко-тактичні дії;
- найпростіші групові взаємодії в умовах чисельної переваги

нападаючих над захисниками (2x1, 3x2);

- типові способи взаємодії 2-3 гравців за умов чисельної рівності;
- взаємодії трьох та більшої кількості гравців;
- основні форми та варіанти організації командних тактичних дій – зонний та особистий захист, швидкий прорив та позиційний напад;
- стійкість техніко-тактичних дій до впливу умов змагання, що збивають [24].

Таку послідовність пропонує А.В Дулібський, відмінність полягає в тому, що навчання починається з вправ на розвиток психічних якостей (рухливі та спортивні ігри) [25].

А.В Дулібський підкреслює, що вивчивши індивідуальні тактичні дії, як правило, переходять до освоєння групових, основою яких є способи взаємодії двох, трьох і більше гравців. Діям у групах футболістів слід навчати з використанням підготовчих ігрових вправ, пропонованих у певній послідовності, а саме:

- 1) взаємодія групи гравців на місці, у русі та зі зміною місць без суперника;
- 2) те саме, але з пасивним опором суперника;
- 3) те саме, але з активним опором суперника;
- 4) те саме, але з певними обмеженнями (кількості дотиків м'яча, часу, простору).
- 5) навчання взаємодії групи проводиться у ігрових заняттях і навчальних іграх спочатку з пасивним опором противника, а потім з активним.

Ігри проводяться за чисельної меншості, рівності та більшості гравців. При оволодінні груповими взаємодіями слід плавно переходити до вивчення командних тактичних дій, де основним засобом є двостороння гра, у якій формується тактичне мислення та вдосконалюються набуті вміння та навички [26].

Тактична підготовка включає теоретичну – «засвоєння спеціальних

знань з тактики гри» та практичну підготовку – «оволодіння вміннями виконувати тактичні дії індивідуально та в рамках групових та командних побудов» [27]. Теоретичні знання дозволяють футболісту розуміти структуру гри, точно оцінювати змагальну ситуацію у різних фазах гри, правильно підбирати засоби та методи змагальної діяльності щодо рівня підготовленості, кваліфікації, індивідуальних особливостей партнерів та суперника [17, 18]. Причому набуті знання слід постійно доповнювати та уточнювати у процесі тренування.

А.В Дулібський пропонує використовувати такі методи навчання теоретичним знанням у галузі тактики футболу:

- розповідь, пояснення, бесіда;
- методи демонстрації (відеоматеріалів) та показу (з використанням макетів футбольного поля);
- аналіз гравцями власних дій та дій суперника [28].

Більшість спеціалістів [20, 22, 29] вважають, що у процесі практичного навчання тактичним процесам слід звертатися до методу вправ, тобто. багаторазовим повторенням певних тактичних дій та елементів.

Проте специфіка змагально-ігрової діяльності така, що одним із методологічних положень системи спортивного тренування сьогодні стає спрямованість на побудову тренувального процесу з моделюванням умов, характерних для змагань.

Це допомагає успішно вирішувати завдання вдосконалення техніко-тактичної майстерності і визначає зміст та напрямок багаторічної підготовки резерву у футболі. Дослідник С.М. Журід підкреслює значущість звернення до сполученого, ігрового, змагального методів у тренувальному процесі в командно-ігрових видах спорту для відтворення умов діяльності змагання, а саме: сполучений метод – для освоєння технічних прийомів паралельно з удосконаленням тактичних дій; змагальний та ігровий методи – для закріплення та вдосконалення тактичних дій [30].

Виділяють два підходи до навчання та вдосконалення тактичної

підготовки у футболі – комбінаційний та ситуаційний. У рамках першого відпрацювання ігрових зв'язків (комбінацій) взаємодій здійснюється в простих типових умовах. Відповідно, другий підхід має на меті розвиток у футболістів здатності діяти і самостійно приймати рішення в постійно змінних реально-ігрових умовах [31].

Прихильники другого підходу підкреслюють, що специфіка ігрової діяльності змагання вимагає від гравців швидкості мислення та орієнтування, а також спеціальних знань і гнучких, варіативних рухових умінь. Це досягається лише тоді, коли навчання здійснюється у максимально наближених до гри модельних умовах на основі ситуаційного підходу [32].

За справедливим твердженням фахівців, у педагогічній практиці вже досить тривалий час переважає комбінаційний підхід: футболістів навчають комбінаційним варіаціям в умовах, відповідних вимог гри, коли спортсмени виконують технічні елементи та взаємодії в умовах, коли ігрова задача вже вирішена. Спостерігається відсутність єдності у комбінації та ситуації [33].

О.М. Міщенко свого часу вказував на поширену оману про те, що тактичне тренування футболіста складається лише з вивчення тактичних ходів та комбінацій, винаходи їх на макеті, реалізації на полі. Гра у футбол неспроможна будуватися на завчених тактичних комбінаціях, створених безвідносно противника [27]. Таку думку висловлював і А.В. Івашин, наголошуючи, що завжди має залишатися місце імпровізації у відпрацьованих на тренуваннях комбінаціях, а для цього тренеру необхідно створювати вправи, максимально наближені до ігрових ситуацій, переважно із трьох гравців [34].

С.І. Коваль у роботі згадує дослідження, присвячене питанню підвищення рівня розвитку ігрового мислення юних футболістів на початковому етапі підготовки з приведенням найбільш раціонального співвідношення стандартних (24,7%) та ситуаційних (73%) вправ [19]. Саме такий розподіл є оптимальним, так як ігрові вправи, безсумнівно, роблять відчутний внесок у розвиток ігрового мислення футболістів.

Однак хотілося б відзначити, що фахівці, визнаючи необхідність акцентованого розвитку здатності футболістів орієнтуватися в ігрових ситуаціях, застосовуючи ефективні тактичні дії, які не пропонують конкретний методичний інструментарій навчання оцінки ігрових ситуацій.

У науково-методичній та спеціальній літературі, як і раніше, не запропоновано чіткої (єдиної) дефініції поняття «ігрова ситуація». Сам термін ігрова ситуація нерідко відсутній серед ключових термінів у галузі тактичної підготовки (тактика, тактичне вміння, комбінація), вкрай епізодично використовується при розгляді ігрових комбінацій та способів ведення гри.

Крім того, деякі вчені та фахівці досі залишаються прихильниками комбінаційного підходу через те, що реалізація ситуаційного підходу пов'язана з низкою труднощів психологічного, теоретичного та методичного характеру.

Оскільки основним засобом тактичної підготовки при ситуаційному підході є комплекс ігрових вправ, складно відстежити і проконтролювати процеси оцінки ігрової ситуації, що досить стихійно протікають, і пошуку рішення футболістом на полі. У цьому зв'язку тренеру слід дотримуватися деяких рекомендацій при зверненні до гри як засобу оволодіння тактичними діями:

- не можна допускати стихійності перебігу гри;
- необхідно дати «установку» з використанням макета перед навчальною грою;
- можна зупиняти гру для корекції дій учнів;
- необхідно провести розбір, аналіз дій учнів, окремих ліній та команди загалом після закінчення навчальної гри [35].

Для управління тактичною підготовкою з урахуванням ситуаційного підходу необхідна класифікація ігрових ситуацій. Спроби розробити класифікацію, що дозволяє спортсменам відносити ситуацію за розпізнавальними ознаками певного класу, робилися неодноразово і у

футболі [11]. Безумовно, систематизація ігрових ситуацій становить інтерес з погляду теорії та практики футболу, оскільки з'являється можливість виділити типи ігрових завдань, що виникають під час виборів ігрової дії.

В.В. Козін звертає увагу на протиріччя між тенденцією до автоматизації тактичних рухових дій та взаємодій, з одного боку, та їх варіативністю в ігровій обстановці змагань, з іншого. За твердженням автора, дії спортсменів часто бувають мало пов'язаними з ігровими ситуаціями та конкретними ігровими завданнями, не враховують безперервність виникнення та розвитку ігрових ситуацій (перехід від ситуації до ситуації).

У тактико-технічній підготовці в ігрових видах спорту розвиток ситуативного сприйняття та ситуативних уявлень має бути першочерговим уже з етапу початкового навчання. У цьому, В.В. Козін вказує на необхідність типізації ігрових ситуацій та розробки спеціальних ситуаційних вправ. Автор розглядає типову ігрову ситуацію у зв'язку з виділенням ігрової площі та геометричних форм, утворених розташуванням гравців [36].

С.І. Коваль визначає ігрову ситуацію як «конкретний ігровий момент, що виник у ході матчу у певний час та у певній зоні поля» [33]. Вчений пропонує методику розвитку ігрового мислення футболістів-юнаків, засновану на класифікації ігрових ситуацій за узагальненими ознаками, та детально описану у його дослідженні. На теоретичних заняттях із тактичної підготовки пропонується використовувати такі методичні прийоми: графічне моделювання, групова дискусія, спільний аналіз та оцінка.

Експериментальні дані підтвердили ефективність запропонованої автором методики: спостерігалось зниження коефіцієнта браку при виконанні техніко-тактичних дій в ігровій діяльності [37].

Звісно ж, ефективність процесу навчання та вдосконалення набутим тактичним умінням і навичкам досягається лише з допомогою вмілого поєднання двох підходів.

А.П. Золотарьов розробив методологію побудови тактичної підготовки з урахуванням вікових особливостей структури діяльності змагань (рис 1.1).

Рис. 1.1 Побудова багаторічної тактичної підготовки футболістів на основі оновлення структури та змісту

Автор виділяє такі закономірності тактичної підготовленості юних футболістів:

- спостерігається переважання об'єму змагання різнобічності тактичних дій над тренувальними. Зворотне співвідношення характерне для кваліфікованих футболістів;

- починаючи з 10-річного віку, показники різнобічності атакуючих тактичних дій перевищують аналогічні оборонним.

А.П. Золотарьов приходять до висновку, що ігрова діяльність дуже впливає на ефективність процесу тактичної підготовки юних спортсменів, існує необхідність пошуку нових способів підвищення тактичної

підготовленості в умовах тренування.

Маючи результати дослідження О.П. Золотарьов сформулював основні теоретико-методичні засади тактичної підготовки на всіх етапах тренувального процесу:

1) 8-10 років. Тактична підготовка має бути спрямована на розвиток спеціальних якостей, необхідних для успішних тактичних дій, навчання базових індивідуальних дій. У тренування повинні бути максимально включені вправи з елементами реагування на умови, що раптово змінюються.

2) 10-11 років. На даному етапі необхідно приділяти увагу освоєнню індивідуальних дій, а також дотримуватись рівного співвідношення тактики атакуючих і оборонних дій.

3) 12-13 років. У цьому віковому періоді якісні параметри змагальної діяльності та показники обсягу різнобічності тактики гри залежать один від одного. Потрібний великий обсяг ігрових вправ у спрощених умовах.

4) 14-15 років. Підготовка має будуватися згідно з принципом «єдності техніки та тактики». На основі сформованої індивідуальної тактики повинні створюватися умови для засвоєння групових та командних взаємодій. Основними засобами є ігрові вправи. Умови слід максимально наблизити до змагальних. У однаковому співвідношенні слід приділяти увагу атакуючим і оборонним діям.

5) 16-17 років. Зміст підготовки практично не відрізняється від тренувального процесу висококваліфікованих футболістів. Зростає роль інтегральної підготовки та безпосередньо самої гри [25].

У свою чергу дослідник Х. Вайн розробив методику тренувальних занять на основі «спрощених ігор». Під спрощеною грою розуміється комплекс вправ у форматі простої гри з метою вирішення певного завдання. Ігри називаються спрощеними, оскільки в них бере участь невелика кількість гравців на зменшених розмірах майданчика за спрощеними правилами та полегшеним завданням. Великий футбол 11 на 11 ділиться на складові, стандартні положення та взаємодії в малих групах, а суть гри не змінюється.

Автор виділяє п'ять рівнів навчання:

- 1-й рівень навчання (від 7 років): ігри на спритність та основні здібності, у тому числі гра 1 x 1, 2 x 2.

- 2-й рівень навчання (від 8 років): ігри на спритність та основні здібності, спрощені ігри в малих групах, у тому числі 2 x 2 та 3 x 3 з вправами на виправлення помилок, 4 x 4 з воротарями.

- 3-й рівень навчання (від 10 років): ігри у малих групах 3 x 3 із вправами на виправлення помилок, 4 x 4 з воротарями, навчання гри 7 x 7.

- 4-й рівень навчання (від 12 років): ігри в малих групах 4 x 4 та 5 x 5 з іграми-вправами на виправлення помилок, навчання гри з 7-9 осіб.

- 5-й рівень навчання (від 16 років): навчання гри 11 x 11 [22].

У своїй роботі Х. Вайн акцент робить саме на двох фазах початкової підготовки гравців «Грай, щоб навчитися» (від 6 до 9 років) та «Вчися грати» (10-14 років)», вважаючи, що саме вони мають вирішальне значення підготовки футболістів. У спортивних клубах та регіональних спорткомітетах, у свою чергу, особлива увага приділяється фазам «вдосконалення» набутих навичок футболістами (15-17 років) та «високої віддачі» (починаючи з 18 років) [38].

У висновку є важливим відзначити, що багато фахівців [2, 3, 9, 24, 33] не поділяють тактичну та технічну підготовку футболістів, говорячи швидше про процес навчання техніко-тактичної майстерності у футболі та інших ігрових видах спорту. Техніка і тактика єдині і, як зауважує В.В. Ніколаєнко, техніка забезпечує тактику. Тільки так техніка стає справді ігровою [7]. У цьому ми поділяємо цю думку і використовуємо термін техніко-тактична підготовка.

1.2.1 Особливості тактичного мислення у футболі

Тактична поведінка футболістів на полі вимагає зосередженості, уважності до ситуації, правильної реакції, компетентності в оцінці ситуації та

накопиченого ігрового досвіду [28].

Результатом мислення гравця, іменованого у спортивній практиці тактичним, стають його тактичні дії. Тактичне мислення визначають, як психічний процес, спрямований на вирішення конкретних завдань у умовах спортивної діяльності, що безперервно змінюється [39].

Тактичне мислення часто ототожнюється з ігровим [17, 21]. Спираючись на низку робіт, присвячених процесу мислення в ігровій діяльності [33], можна виділити такі характерні риси ігрового мислення футболістів.

1. Наочно-образний характер. У розумових процесах футболістів значну роль мають уявлення та сприйняття свого становища на полі щодо противників, партнерів, м'яча з метою оцінки ігрової ситуації та прийняття оптимального рішення. При цьому ігрове мислення невідривно від мовної мови. Оперуючи наявними наочними образами уявлень та сприйняття спортсмен аналізує свої спостереження, порівнює та узагальнює їх за допомогою слів.

Необхідною умовою для цих операцій є спостережливість, завдяки якій футболіст помічає навіть незначні зміни у становищі та рухах супротивника. Велика спостережливість допомагає йому розгадати наміри супротивника та проаналізувати його наступні дії [40].

Футболіст також повинен мати гарну зорову пам'ять та розвинену уяву для запам'ятовування різноманітних ігрових ситуацій та візуалізації майбутньої гри. Ці властивості дозволяють творчо і, найголовніше, ефективно вирішувати тактичні завдання.

2. Дієвий характер. Для того щоб футболіст міг здійснити прийняте рішення в ігровій ситуації, йому необхідно виконати рухову дію, яка є результатом його тактичного (ігрового) мислення. Однак приймати рішення і виконувати рухові дії спортсмену доводиться в умовах гри, що інтенсивно змінюються, і на тлі великого фізичного навантаження. Це висуває високі вимоги до всіх психічних якостей футболіста.

Вміння нестандартно та з успіхом на практиці вирішувати різні тактичні завдання безпосередньо залежить від рівня технічної підготовленості футболіста. Надійне та різнобічне виконання технічних прийомів під час змагань дозволяє творчо вирішувати виникаючі під час гри тактичні завдання [36]. Як стверджують М.М. Чернецов та В.А. Пегов, важливою умовою під час навчання футбольним прийомам є глибоке продумування та усвідомлення спортсменами сенсу застосування цих прийомів за умов гри [13].

Вся увага гравця має бути сконцентрована на навколишній ігровій обстановці, і технічні дії повинні виконуватись автоматично.

3. Швидкий характер мислення. З кожним роком швидкість гри у футболі зростає, що висуває високі вимоги до швидкості розумових процесів футболіста у тренувальній та змагальній діяльності. Рівень майстерності спортсмена залежить від його вміння з максимальною швидкістю знаходити оптимальні рішення у різних епізодах гри та надійно виконувати технічні прийоми в умовах жорсткого опору супротивника [41].

Тут дуже важливим є як правильна оцінка ігровий ситуації із наступним дією, відповідно до прийнятому рішенню, а й миттєва реакція на несподівані і нестандартні дії суперника з наступним зміною рішення, тобто, умінням швидко перебудовувати свою діяльність залежно від вимог ігрового епізоду [19].

4. Тісний зв'язок з емоційно-вольовою сферою. Ігрові види спорту відрізняються своєю непередбачуваністю, оскільки для них характерна часта зміна подій, і результат гри може змінитися за кілька секунд до її закінчення. Наслідком цього можуть бути різні емоційні стани спортсмена з інколи протилежними переживаннями, що потребує прояву вольових якостей футболіста для демонстрації найкращих здібностей під час змагання [42].

Так, спортсмену доводиться вирішувати різні тактичні завдання в умовах важкої діяльності змагання, що вимагає найвищої концентрації, насиченої різноманітними емоційними станами, що визначає тісний зв'язок

мислення футболіста з його емоційно - вольовою сферою.

5. Творчий характер мислення. Гра у футбол характеризується складністю ігрових ситуацій, у яких відбувається дуже швидка та несподівана зміна подій. Для того, щоб футболіст міг орієнтуватися в епізодах гри, а також з успіхом вирішувати тактичні завдання, його мислення має бути гнучким і мати творчий характер [43]. Якщо спортсмен не володіє цими властивостями мислення, то докладний план, система гри команди на майбутній матч тільки сковуватимуть і обмежуватимуть його дії, оскільки ніяка стратегія на майбутню діяльність не може врахувати усі нюанси розвитку гри. Футболіст має вміти розбудовувати свою гру залежно від дій суперника. Тут важливими є як індивідуальні, і командні дії спортсменів. Відсутність команди здатності своєчасно змінювати свою ігрову модель під час змагання часто стає причиною поразки.

6. Колективний характер мислення. У тактичній підготовці футболістів важливою складовою є досягнення взаєморозуміння гравців під час тренувальних занять та офіційних ігор [32]. Сучасний футбол характеризується найвищою організацією командних взаємодій гравців з м'ячем і без м'яча. Будь-який індивідуальний задум має бути зрозумілий, оцінений та розвинений партнерами по команді [44].

Комбінації, які гравці створюють та виконують під час гри, є наслідком групової чи командної взаємодії, залежно від того скільки людей у них бере участь. Тільки при повному взаєморозумінні та зіграності гравців однієї команди можлива реалізація комбінацій на максимальній швидкості та досягнення позитивного результату під час матчу [45].

Таким чином, тренерам необхідно знати перераховані вище характерні особливості ігрового мислення спортсмена, зокрема, футболіста, і цілком сприяти їх розвитку. Оцінити рівень розвитку ігрового мислення можливо, покладаючись на такі показники: швидкість орієнтування, вибір рішення, ефективність прийнятого рішення, здатність передбачати розвиток ігрових ситуацій [46]. Спостерігається прямий зв'язок між рівнем розвитку

тактичного мислення та тактичною підготовленістю футболістів [47].

1.4 Застосування ігрових вправ у техніко-тактичній підготовці юних футболістів

Аналіз тренувального процесу в дитячо-юнацькому футболі показує, що часто пропоновані заняття мало ефективні через відірваність їх від реального футболу: уміння і навички, що освоюються, формуються в умовах, які не відповідають ігровим і не вимагають прийняття рішення [48].

Одні фахівці вважають першорядним навчання техніці, потім її застосування у грі [15, 23, 34], інші – фізичний розвиток юнаків [20, 31, 44]. У цьому, В.В. Ніколаєнко вірно вказує на шаблонність, навченість, ніж спонтанність дій юних футболістів сьогодні. Причиною цього, на думку фахівця, є система навчання дітей різного віку, що укорінилася, через вправи без ігрових завдань, закріплення умінь у простих ситуаціях без опору з боку суперника. Як наслідок, відзначається не сформованість просторового орієнтування юних футболістів, недостатня різнобічність техніки та тактики у умовах змагань [14].

Все більша кількість вітчизняних фахівців говорить про високу ефективність здійснення техніко-тактичної підготовки футболістів різного віку та кваліфікації в ігрових умовах, або найбільш відповідних їм [49].

Узагальнення досвіду закордонних професійних футболістів, видатних тренерів, аналіз педагогічної та спеціальної літератури підтверджують той факт, що концепцію навчання юних футболістів через гру прийнято в Голландії, Іспанії, Німеччині, Англії, Франції, Італії, Бразилії. Велике значення тут надають вмінням юнаків оперативно аналізувати ігрові ситуації, приймати вірні та водночас нестандартні, творчі рішення [50]. Тренувальна та змагальна діяльності - взаємопов'язані процеси: немає сенсу тренувати те, з чим гравець мало ймовірно може зіткнутися у грі [51]. Отже, вивчення техніко-тактичних прийомів повинно здійснюватися окремо від гри.

Юних футболістів слід навчати реалізовувати ігрові завдання у спеціально підібраних та взаємопов'язаних ситуаційних ігрових завданнях із партнерами у «малих групах» [29].

На підставі зібраного і проаналізованого фактичного матеріалу можна стверджувати, що концепція навчання, що розглядається, через гру повністю збігається з трендами і динамікою розвитку світового футболу. У підготовці футболістів високого рівня моделювання ігор та ситуаційних завдань давно та активно використовується, постійно розробляються нові навчальні моделі [16]. Однак у системі підготовки резерву лише з недавнього часу стали наголошувати на необхідності розробки методичного інструментарію щодо успішного підбору, побудови та визначення послідовності ситуаційних вправ для відтворення у тренуванні умов реального спортивного змагання [52].

Тут слід звернутися на роботу Ю.І. Кравченко, у якій дослідник вказує те що, що багатий дидактичний потенціал ігрового методу мало використовується. Багато фахівців-практиків футболу інтуїтивно визнають придатність даного методу, але деякі з них мають достатні теоретичні знання та практичні вміння для успішного його застосування [44]. Сформованість рухових дій з м'ячем в умовах ігрової діяльності, як наголошується, сприяє більш повній реалізації рухових можливостей, футболістів, які займаються на змаганнях [53].

Доводиться визнати, що у педагогічній практиці спостерігаються дві крайності у застосуванні ігрового методу. У першому випадку, в навчанні використовується тільки гра, що безпосередньо вивчається, все зводиться лише до накопичення спортсменами власного ігрового досвіду, що суттєво уповільнює процес оволодіння. В іншому – в процесі гри учні абсолютно позбавлені волі дій, виконують заплановані тренером ігрові прийоми, що призводить до втрати з їхнього боку інтересу, негативного підсумкового результату.

Нераціональна організація процесу навчання через гру проявляється у відсутності системності, а також необхідного творчого підходу в адаптації

ігор до поставлених педагогічних завдань та специфіки контингенту, що займаються [54]. Багато практикуючих тренерів скаржаться на відсутність достатніх спеціальних знань за методикою застосування ігрового методу під час роботи з юними спортсменами.

Зважаючи на зазначене вище, українська асоціація футболу зробила спробу оптимізувати багаторічний процес підготовки футболістів, представивши «Програму підготовки футболістів 10-14 років». Пропонується навчати футболу безпосередньо через саму гру, де кожна ігрова вправа відтворює реальну ігрову ситуацію. Заохочується творчий підхід - тренер самостійно спрощує або ускладнює вправи, ґрунтуючись на вказаних упорядниках Програми принципах та параметрах [55].

Як видається, дана Програма надає певною мірою локальний вплив, не сприяє цілісному сприйняттю ігрової діяльності. Так, не пропонуються інструменти як для оцінки та контролю рівня техніко-тактичної підготовленості окремих гравців та команди загалом, так і для аналізу змагальної діяльності юних спортсменів. Визначення показників оцінки якості гри за умов змагань має важливе значення для побудови і коригування тренувального процесу, переважно, з погляду цілеспрямованого усунення лімітуючих чинників у структурі гри [56].

Крім того, запропоновану програму могло б, на наш погляд, посилити запровадження координат виконання ігрової вправи, вектора напрямки атак та руху м'яча [38]. Крім зазначених у програмі обов'язкових компонентів реально-ігрової ситуації: м'яч, ворота (мета), суперник(и), партнер(и), на наш погляд, під час підготовки юних футболістів 13-14 років доцільно також виділяти зони футбольного поля, конкретних гравців атаки та оборони, які будуть перебувати у цих зонах під час змагальної діяльності; задавати орієнтири в процесі виконання вправи, щоб гравці мали чітке розуміння напрямку гри (що атакують і що обороняють). Необхідність внесення даних уточнень під час створення ігрових вправ обумовлено наступним.

По-перше, футболісти 13-14 років беруть участь в офіційних змаганнях

першості Запоріжжя, вже у форматі 11x11, що висуває високі вимоги до розуміння структури гри (атака, оборона та перехідні фази). Крім того, як правильно стверджує В.М. Костюкевич В.М. спостерігається суперечність між очікуванням від юнаків вміння грати на будь-якій ділянці поля та загальноприйнятою системою підготовки з урахуванням ігрового амплуа у контексті «вузької спеціалізації» [40]. Універсалізація щодо ігрового амплуа у віковій групі 13-14 років у процесі виконання ігрових вправ може сприяти вирішенню цієї проблеми, що виникає у реальній спортивній діяльності.

По-друге, представлені у науково-методичній літературі дані свідчать, що інтенсивний розвиток тактичного (ігрового) мислення починається у віці 11-12 років і продовжується до 14-15 років, а далі вдосконалюється вже незначно [57]. Отже, спортсмени вже здатні і повинні послідовно освоювати основні тактичні завдання під час гри в атаці, обороні, перехідних фазах. Тут важливо відзначити, що у віці 13-14 років, на відміну від етапу спортивного вдосконалення, пріоритет у ігрових завданнях у тренувальному процесі надається груповим взаємодіям (від малих груп 2-3 особи до середніх - 4-6 осіб; лише в малому обсязі використовуються ігрові вправи у групах з 7-8 осіб), а не командним.

У той же час вітчизняні та зарубіжні фахівці вказують, що не варто зовсім виключати з тренувального процесу вправи в простих, стандартних умовах для освоєння базової техніки (жонглювання, передач у парах, ударів по нерухомому м'ячу) або відпрацювання тактичних комбінацій. Однак ігри та ситуаційні ігрові завдання мають бути запропоновані у більшому обсязі.

Так, голландські фахівці кажуть, що завчання технічних прийомів із м'ячем без опору – необхідний етап розвитку юних футболістів. У початковій фазі вправ можна запропонувати виконати технічні прийоми без суперника. Поступово вони витісняються спільними вправами з партнерами по команді та суперниками, а згодом і ігровими формами, максимально наближеними до матчевої ситуації [58].

Зазначається, що навичка швидко автоматизується, коли тривалий час

застосовується в стандартних умовах, не пов'язаних з необхідністю змінювати її структуру під впливом зовнішніх умов, що стрімко змінюються. І навпаки, гнучкість, пластичність навички наростає, якщо її закріплення та вдосконалення проходить у максимально наближених до ігрових умов [59].

Аналіз передового досвіду в умовах реального навчально-тренувального процесу та змагань свідчить, що, коли у тренуваннях переважають прості вправи, футболісти демонструють в ігровій діяльності «примітивну тактику та недостатню технічну підготовку», складні (ігрові) вправи – «гра стає видовищною та тактично різноманітною» [60]. Найкращих результатів виходить досягти, коли ігровий метод поєднується з використанням інших методів.

Систематизація всього обсягу інформації з організаційно-методичних аспектів технічної та тактичної підготовки юних футболістів дозволила судити про важливість встановлення раціональної послідовності освоєння прийомів, розробки та застосування адекватних поставлених завдань засобів та методів навчання. Важливим у зв'язку з цим те, що багато вчених не поділяють тактичну і технічну підготовку футболістів, говорячи швидше про процес навчання техніко-тактичної майстерності.

Усі техніко-тактичні дії спортсмена є результатом його ігрового (тактичного) мислення. На прикладі футболу було розглянуто характерні особливості та фактори розвитку ігрового мислення спортсменів. У цьому плані з урахуванням виявлених особливостей має проводитися систематична робота тренера з удосконалення зорового сприйняття, спеціалізованих сприйнятів (почуття м'яча, почуття часу, почуття простору), властивостей уваги (обсяг, інтенсивність, перемикання уваги), показників сенсомоторних реакцій спортсменів. Оцінку рівня розвитку ігрового мислення фахівцями у галузі футболу пропонується здійснювати за такими показниками: швидкість орієнтування, вибір рішення, ефективність прийнятого рішення, здатність передбачати розвиток ігрових ситуацій.

Навчити футболістів вмінню оптимально вирішувати ігрові ситуації

тільки на практичних заняттях є досить проблематичним. Наголошується на необхідності включення у спортивну підготовку юних спортсменів теоретичних занять для придбання ними спеціалізованих знань та умінь та вирішення ігрових ситуацій. Застосування цих знань на практиці у тренуванні потребує створення умов, наближених до реально-ігрових.

Безперечно, сьогодні існує велика кількість науково-педагогічних досліджень, програм підготовки та методичних рекомендацій, призначених для спортивних установ. Проте аналіз тренувального процесу в дитячо-юнацькому футболі виявляє труднощі, часто пов'язані саме з тим, що запропоновані вправи мало ефективні через їхню відірваність від реального футболу: уміння і навички, що освоюються, формуються в умовах, що не відповідають ігровим і не вимагають від гравців прийняття рішення.

Важливість реєстрації та аналізу гри у футбол за допомогою показників діяльності змагань сьогодні не викликає сумнівів. Реєстрація, обробка та аналіз показників змагальної діяльності у футболі необхідні для ефективного контролю та своєчасної корекції тренувальної та змагальної діяльності спортсменів. Однак досі немає єдності щодо основних контрольованих показників змагальних діяльності футболістів. Число реєстрованих показників часом перевищує всі можливі межі. Тренеру необхідно вибрати лише ті, які відповідали б встановленим вимогам і, насамперед - вимогу інформативності.

Таким чином, удосконалення групових тактичних дій юних футболістів передбачає, по-перше, розробку способів контролю та оцінки рівня техніко-тактичної майстерності спортсменів, по-друге, розробку, теоретичне обґрунтування та апробацію методики вдосконалення групових тактичних дій в атаці через застосування ігрових вправ, що моделюють змагально-ігрову діяльність.

2 ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ ІОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Завдання дослідження

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз науково-методичної літератури з питань вдосконалення групових тактичних дій футболістів.
2. Визначити основні групові тактичні дії в нападі і здійснити систематизацію ігрових ситуацій футболістів 13-14 років.
3. Розробити комплекс ігрових вправ, що моделюють типові ігрові ситуації при застосуванні відповідних групових тактичних дій.
4. Експериментально обґрунтувати ефективність застосування ігрових вправ у вдосконаленні групових тактичних дій футболістів у нападі.

2.2 Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань у роботі були використані наступні методи дослідження:

1. Аналіз та узагальнення літературних джерел за темою дослідження.
2. Педагогічні спостереження.
3. Педагогічне тестування.
4. Контроль та оцінка показників групових тактичних дій в атаці.
5. Педагогічний експеримент.
6. Метод контрольних тестів: виконання групових тактичних дій в нападі за участю 2-3 гравців в ігровій вправі «гра 2 на 2» та у двосторонній грі «8 на 8», ТТП в змагальній діяльності.
7. Методи математичної статистики (визначення середніх величин – середнього арифметичного значення ($\bar{X}$) і середнього квадратичного відхилення (δ), відхилення від середнього арифметичного (m), критерію вірогідності за Стьюдентом (t)).

Теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури. Огляд науково-методичної літератури дозволив розкрити теоретичні та організаційно-методичні засади вдосконалення тактичної підготовки юних футболістів та розвитку ігрового мислення. Його результати були використані при виявленні протиріч, властивих традиційній практиці техніко-тактичної підготовки юних футболістів, розробці теоретичних положень, формулювання завдань та послідовності їх вирішення.

З урахуванням матеріалів теоретичного аналізу та узагальнення літературних даних було розроблено методику вдосконалення групових тактичних дій футболістів в атаці, здійснювався підбір методик вимірювання та оцінювання показників змагальної діяльності у футболі.

Педагогічне спостереження. Педагогічне спостереження здійснювалося у процесі навчально-тренувальних занять та заходів з метою контролю та корекції процесу управління техніко-тактичною підготовкою юних футболістів.

Реєструвалися такі педагогічні параметри тренувальних навантажень: розмір майданчика, кількість тих, хто займається, складність вправ, час одноразової роботи, кількість повторень, кількість серій, інтервали відпочинку між повтореннями, загальний час виконання тренувальних вправ.

Особлива увага приділялася співвідношенню в тренувальному процесі кількості вправ у простих, стандартних умовах для освоєння технічного прийому або відпрацювання тактичних комбінацій та ігрових вправ.

У тренувальних іграх оцінювалися: стиль гри команди, маюнок гри, надійність групових взаємодій, гнучкість гри в атаці.

Педагогічне спостереження застосовувалося для вивчення кількісних показників групових тактичних дій в нападі за участю 2-3 гравців в ігровій вправі «гра 2 x 2» і в двосторонній грі «8 на 8». Ігрові команди формувалися з випробовуваних таким чином, щоб вони були приблизно рівними по силі.

Враховувалися такі характеристики змагально-ігрової діяльності, як кількість (обсяг) техніко-тактичних дій і їх ефективність.

На достатню обґрунтованість такого підходу до оцінки кількісних і якісних показників змагальної діяльності юних футболістів показано в дослідженнях Л.П. Золотарьова.

Ігрова вправа «гра 2 х 2» виконувалася на майданчику шириною 20 м і довжиною 30 м. Два гравці повинні були, взаємодіючи між собою, завести м'яч за лінію команди суперника. Завдання вважалось виконаним, якщо один з гравців проходив цю лінію після ведення, тобто виконував одне торкання м'яча до лінії, інше – за лінією. Такий стан гравця з м'ячем свідчив про те, що взаємодія гравців було успішною, тому що призвела до створення чисельної переваги в зоні, де знаходиться м'яч. Вправа виконувалася протягом 5 хвилин. Вправа починалася з початкового удару зі своєї лінії майданчика. При початковому ударі обидва захисники повинні були знаходитися від атакуючих гравців на відстані не ближче 9 м. Після втрати м'яча, коли м'ячем опанували захисники або м'яч залишав межі майданчика, виконання вправи зупинялося. Команда, яка опанувала м'ячем виконувала початковий удар зі своєї лінії і переходила до атакуючих дій.

Тестова вправа проводилася в формі змагання між 8 командами по два гравця за коловою системою в одне коло. Команди формувалися таким чином, щоб їх склади були приблизно рівними по силам. Кожна команда зіграла по 5 ігор. Всього було зіграно 20 ігор.

Враховувалися показники групових тактичних дій, виконаних обома командами в середньому за одну гру:

- кількість передач;
- кількість точних передач – передача вважалася точною, якщо гравець, який прийняв м'яч, тримав його під контролем і захисник не міг його вибити ударом ноги);
- коефіцієнт ефективності передач, що розраховується як частка від ділення кількості точних передач на загальну кількість передач і помножене на 100;
- кількість атак – атака вважалася завершеною, якщо в результаті її

було створено чисельну перевагу (м'яч був заведений за лінію); якщо м'яч був втрачений (вийшов за межі майданчика або відібраний командою суперника);

- кількість успішних атак, що призвели до створення чисельної переваги;
- коефіцієнт ефективності атак, що розраховується як частка від ділення кількості успішних атак на загальну кількість атак і помножене на 100.

Педагогічне спостереження застосовувалося для вивчення кількісних показників групових тактичних дій в нападі за участю 2-3 гравців в двосторонній грі «8 на 8». Ігрові команди формувалися з випробовуваних таким чином, щоб вони були приблизно рівними по силі.

Враховувалися такі характеристики змагально-ігрової діяльності, як кількість (обсяг) техніко-тактичних дій і їх ефективність.

На достатню обґрунтованість такого підходу до оцінки кількісних і якісних показників змагальної діяльності юних футболістів показано в дослідженнях Л.П. Золотарьова.

Двостороння гра «8х8» проводилася за правилами футболу на майданчику розмірами в половину звичайного футбольного поля з воротами розмірами 5 на 2 м, розташованими на його бічних лініях. Тривалість гри – два тайми по 25 хвилин. Тестова вправа проводилося в формі змагання між 2 командами по 8 чоловік, сформованими з випробовуваних контрольної групи, з одного боку, 2 командами по 8 чоловік, сформованими з піддослідних експериментальної групи, з іншого. Всього випробуваними кожної з груп було зіграно по 4 гри.

З урахуванням завдань реєструвалися такі показники ігрової діяльності випробовуваних контрольної та експериментальної груп в середньому за одну гру:

- кількість передач, виконаних командою в середньому за одну гру;
- кількість точних передач – передача вважалася точною, якщо гравець,

який прийняв м'яч, тримав його під контролем і захисник не міг його вибити ударом ноги;

- коефіцієнт ефективності передач, що розраховується як частка від ділення кількості точних передач на загальну кількість передач і помножене на 100;

- кількість передач на хід – передача вважалася виконаною на хід, якщо гравець, що приймає м'яч знаходився в русі до воріт суперника і мав при цьому вільний простір перед собою не менш 9-10 м;

- кількість точних передач на хід;

- коефіцієнт ефективності передач на хід, що розраховується як частка від ділення кількості точних передач на хід до загальної кількості передач на хід і помножене на 100.

Контроль та оцінка показників групових тактичних дій в атаці.

Для контролю та аналізу групових тактичних дій в атаці вимірювалися та оцінювалися показники змагальної діяльності за такими критеріями:

- 1) складність групової тактичної взаємодії (кількість гравців, що брали участь у груповій взаємодії),

- 2) точність просування м'яча вперед по зонах,

- 3) кількість техніко-тактичних дій у штрафному майданчику суперника.

Реєстрація показників проводилася із використанням відеозйомки ігор. Додатково контроль та оцінка змагальної діяльності футболістів здійснювалися за кількістю (обсягом) та якістю (відсотком браку/коефіцієнтом ефективності) виконаних протягом матчу індивідуальних та загальнокомандних техніко-тактичних дій (ТТД), згідно з загальноприйнятою методикою, запропонованою Ю.О. Морозовим [47].

Записувалися номер гравця та його дії з м'ячем: передачі (короткі, середні, довгі), ведення, обведення, перехоплення, відбір, удари по воротах, гра головою.

Усі передачі фіксувалися з урахуванням їхнього напрямку: вперед, назад

чи впоперек.

Додатково вказували зони поля (зона захисту, середня зона, зона атаки), де виконані ігрові дії.

Підраховувалася кількість окремих прийомів кожного футболіста, команди та відсоток браку, дані підсумовувалися за кожен тайм та за весь відіграний футболістами матч.

2.3 Організація дослідження

Дослідження було проведено на базі МФК «Металург» м. Запоріжжя з вересня 2021 року по червень 2022 року.

На першому етапі був проведений теоретичний аналіз науково-методичної літератури, було створено експериментальну методику вдосконалення групових тактичних дій в атаці через застосування ігрових вправ.

У дослідженні взяли участь дві групи футболістів 13-14 років, контрольна й експериментальна по 14 гравців кожна.

Вимірювалися та оцінювалися показники групових тактичних дій в атаці за критеріями: складність групової взаємодії в атаці, точність просування вперед по зонах, розподіл передач між гравцями щодо зон футбольного поля, кількість ТТД у штрафному майданчику суперника, а також показники обсягу та точності ТТД за гру, що дозволило визначити рівень техніко-тактичної підготовленості юнаків під час гри в атаці до впровадження експериментальної методики.

У вересні 2021 року, на тренувальних заняттях було здійснене перше тестування де визначився початковий рівень тактичних дій футболістів, у червні 2022р. – друге тестування.

Педагогічний експеримент мав на увазі впровадження у навчально-тренувальний процес експериментальної групи методики вдосконалення групових тактичних дій в атаці через застосування ігрових вправ на основі

структуризації динамічних ситуацій гри. Експеримент проводився у сезоні 2021-2022 рр..

В якості контрольної групи було взято ФК «Мотор» м. Запоріжжя.

Відмінності в групах стосувалися тільки засобів і методів тактичної підготовки, на яку в обох групах випробовуваних було відведено до 50% тренувального часу.

У контрольній групі вирішення завдань тактичної підготовки здійснювалося із застосуванням засобів і методів, рекомендованих поурочною програмою для ДЮСШ та СДЮСШОР.

В експериментальній групі рішення цих задач здійснювалося з використанням розробленого нами комплексу ігрових вправ.

Після експерименту у футболістів експериментальної та контрольної групи вимірювалися та оцінювалися показники тактичних дій в атаці за обраними критеріями. Порівняльна характеристика параметрів змагальної діяльності юних футболістів обох груп, дозволила довести ефективність запропонованої методики вдосконалення групових тактичних дій в атаці.

Результати дослідження оброблені стандартними методами математичної статистики.

3 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Ігрові вправи і особливості їх застосування для вдосконалення групових тактичних дій футболістів

Більшість тактичних завдань, що виникають в ході гри, вирішуються за рахунок групових дій гравців, тобто за допомогою комбінацій. В цілому вся гра складається з комбінацій та протидій їм. При цьому комбінації бувають заздалегідь підготовленими в ході тренувального процесу та імпровізованими, що виникли під час гри.

Тільки чіткі та узгоджені дії спортсменів можуть принести успіх комбінації. Тому велику увагу в тренувальному процесі потрібно приділити взаєморозумінню між гравцями однієї команди та довести його до автоматизму. Адже тільки гравці з єдиним розумінням гри можуть вірно обрати комбінацію і успішно її провести.

Навчання футболістів, груповим тактичним діям в нападі краще всього починати після освоєння ними індивідуальних тактичних дій. Слід розпочинати з найпростіших форм взаємодії - у парах, поступово переходячи до взаємодії між трьома та чотирма гравцями.

Як правило, розрізняють два основних види комбінацій: комбінації в ігрових епізодах та комбінації при стандартних положеннях.

Комбінації в ігрових епізодах виникають після того, як команда оволоділа м'ячем. Гравці команди, не маючи можливості зайняти позиції до оволодіння м'ячем, повинні виконувати переміщення в ході самої комбінації, імпровізувати. Високий рівень тактичної підготовки окремих гравців і команди в цілому в футболі полягає в можливості виконати намічений тренером план, вміло поєднувати награні комбінації з імпровізацією.

Групова тактика вирішує питання взаємодії двох або декількох гравців на футбольному полі, званого комбінаціями. Вся гра складається з ланцюга комбінацій і протидії їм.

До взаємодії двох партнерів відносяться комбінації: «стінка», «схрещування», «передача в один дотик».

Тактична комбінація – це послідовність узгоджених між собою групових тактичних дій (передач м'яча та групового маневру), спрямованих на покращення ігрової ситуації.

Комбінація «стінка» один з найбільш ефективних способів обіграшу захисника з допомогою партнера. Її сутність полягає в тому, що гравець, який володіє м'ячем зблизившись з партнером (або партнер зблизився з ним), несподівано віддає йому передачу і на максимальній швидкості прямує за спину захисника. Партнер в один дотик змінює швидкість і напрямок руху м'яча з таким розрахунком, щоб партнер зміг опанувати м'яч, не зменшуючи швидкості бігу, а захисники не змогли йому перешкодити або перехопити м'яч.

Цей вид комбінацій вимагає від партнерів взаєморозуміння та технічної майстерності. Гравець, що виконує роль «стінки», може займати позицію попереду, по діагоналі, збоку і навіть позаду партнера з м'ячем. Комбінацію «стінка» можна успішно використовувати на будь-якій ділянці майданчика, але особливо вона ефективна при прориві оборони суперника безпосередньо поблизу воріт.

Комбінація «схрещування» найчастіше використовується в середині поля або на підступах до штрафного майданчика. Вона полягає в тому, що в певній точці гравець, який володіє м'ячем, зустрічається з партнером, залишає йому м'яч а сам продовжує рух. Тепер ініціатива належить гравцеві з м'ячем, який може віддати передачу своєму партнеру або завдати удару по воротах.

Комбінація «передача в один дотик» зазвичай використовується з метою економії часу, при цьому передбачається швидкий вихід одного з партнерів на іншу позицію. За допомогою «передач в один дотик» нападники ускладнюють можливість захисникам визначити напрямок розвитку атаки і просуваючись вперед скорочують відстань до воріт суперників, не

дозволяючи захисникам зблизитися з одним з атакуючих для відбору м'яча. Комбінація «в один дотик» вимагає від гравців відмінної технічної підготовки.

Комбінації в трійках. До взаємодії трьох партнерів відносять такі види комбінацій, як: «взаємозамінність», «пропускання м'яча», «передача в один дотик».

Комбінація «взаємозамінність» найбільш ефективна. Основною її метою є обіграш суперника за рахунок переходу гравця зі своєї лінії в лінію свого партнера, після того як партнер «забрав» зідти суперника, що йому перешкоджав.

Комбінація «пропускання м'яча» успішно застосовується при завершенні флангових атак безпосередньо в штрафному майданчику суперників. Завершуючи атаку по краю, нападники часто застосовують сильну поперечну (прострільну) передачу вздовж воріт. Активно виходячи на прострільну передачу і імітуючи спробу виконати удар по воротах, гравець пропускає м'яч партнеру, який отримує можливість виконати удар по воротах, так як вся увага захисників, як правило, зосереджена на гравцеві, що знаходиться ближче до м'яча.

Комбінація «передача в один дотик» при трьох партнерах виконується так само, як і при двох. Різниця в тому, що тепер передачі можуть виконуватися в різних напрямках.

Комбінації при стандартних положеннях (введення м'яча з-за бокової лінії, кутовий удар, штрафний удар) дозволяють заздалегідь розмістити гравців в найбільш вигідних для комбінацій зонах майданчика. Кожна комбінація має свої варіанти.

Не потрібно думати, що комбінації при стандартних положеннях є шаблоном. Команда високого рівня повинна вміти розігрувати різні комбінації.

В залежності від поставленого завдання комбінацію починає або гравець з добре поставленим ударом, або гравець з «ювелірною» передачею і

тонким тактичним мисленням. Бажано, щоб при виконанні удару біля м'яча розташовувалося два-три гравці. Тоді суперник не зможе визначити, чи буде виконуватися удар по воротах чи піде розіграш м'яча.

Незважаючи на те, що в футболі змагаються по 11 гравців від кожної команди, в реалізації групових тактичних дій беруть участь, як правило, два гравця команди: гравець, який володіє м'ячем, і гравець, з яким він вступає у взаємодію з допомогою передачі м'яча. При цьому їм протидіють два гравці команди суперника.

У будь-якому ігровому епізоді на будь-якій ділянці футбольного поля спостерігається одна і та ж ігрова ситуація: один гравець володіє м'ячем (тільки один гравець, оскільки грають одним м'ячем), інший гравець знаходиться без м'яча (в цій ролі може бути будь-який гравець команди). Навпроти кожного з цих гравців розташовується по одному гравцеві противника. Тому загальною ознакою такої ігрової ситуації є чисельна рівність атакуючих гравців і її захисників.

Ігрова ситуація у футболі, включає у свій зміст три елементи, з яких перший – м'яч, представлений в однині, а два інших – гравці атакуючої та оборонної команди – у множині (до 11 гравців).

Другою особливістю ігрових ситуацій є те, що ці три елементи перебувають у постійному русі у певному напрямі і з певною швидкістю, що призводить до постійної зміни ігрової ситуації.

Третьою особливістю ігрових ситуацій є взаємозумовленість переміщень (у напрямку та швидкості) гравців обох команд та взаємопов'язаність переміщень гравців однієї команди.

Розташування та переміщення елементів ігрової ситуації обумовлено цілями нападу (провести м'яч за лінію воріт суперника) та захисту (не дати провести м'яч за лінію своїх воріт).

Всі можливі ігрові ситуації, які характеризуються чисельною рівністю, можна розглядати як приватні варіанти ігрової ситуації «2х2». З урахуванням двох найбільш загальних елементів ігрової ситуації «2х2» виділяються 6

можливих типових ігрових ситуацій і відповідних їм групових тактичних комбінацій, що призводять до створення чисельної переваги.

1 ситуація – немає діагональної страховки; комбінація «передача на хід за спину захиснику»;

2 ситуація - обидва захисники розташовуються ближче до центру, ніж нападаючі; комбінація «стінка з відходом у фланг»;

3 ситуація - обидва захисники розташовуються ближче до брівки, ніж нападники; комбінація «стінка з відходом до центру»;

4 ситуація - захисник, що опікується гравця з м'ячем, розташовується ближче до брівки, інший захисник, що опікується гравцем без м'яча, - ближче до центру; комбінація «передача – прийом м'яча з відходом у фланг»;

5 ситуація - захисник, що опікується гравцем з м'ячем, розташовується ближче до центру, інший захисник, що опікується гравцем без м'яча - ближче до брівки; комбінація «передача – прийом м'яча з відходом у центр»;

6 ситуація - захисник, що опікується гравцем з м'ячем, розташовується ближче до центру, інший захисник, що опікується гравцем без м'яча, - ближче до брівки; комбінація «передача на хід уздовж брівки за спину своєму захиснику».

Ситуація 1 (А) В цьому випадку виконується групова тактична комбінація, що складається з групової тактичної дії – «передача м'яча за спину захиснику» (рис. 3.1).

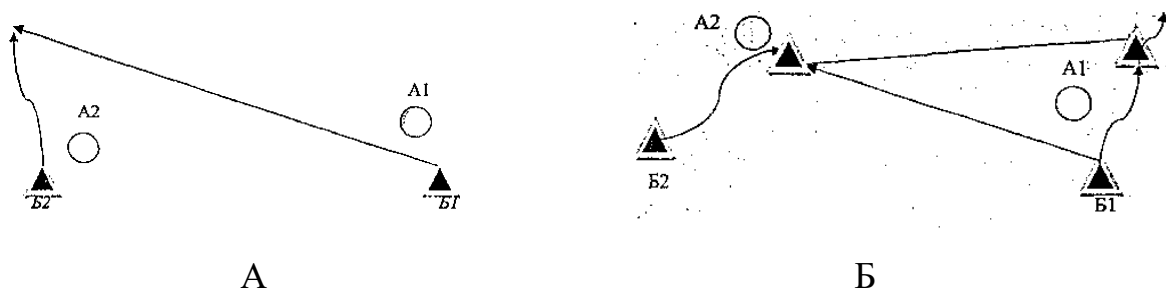

Рис. 3.1 Ігрова ситуація 1 (А) тактична комбінація «передача м'яча за спину захиснику»

Ігрова ситуація 2 (Б) тактична комбінація «стінка з відходом у фланг»

Ситуація 2 (Б). Тактична комбінація «стінка з відходом у фланг», що складається з двох трупових тактичних дій – передача м'яча: гравець Б₁ передає м'яч гравцеві Б₂ і, роблячи ривок вздовж бровки, отримує м'яч, переданий назад в один дотик гравцем Б₂ за спиною у свого захисника.

Ситуація 3 (В). Тактична комбінація «стінка з відходом у центр»: гравець Б₁ передає м'яч гравцеві Б₂ і, роблячи ривок вздовж середньої лінії, отримує м'яч, переданий назад в один дотик гравцем Б₂ (рис. 3.2).

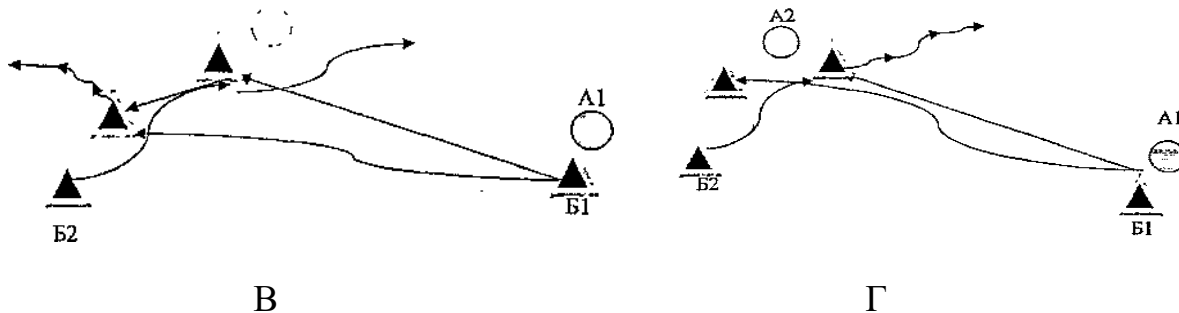

Рис. 3.2 Ігрова ситуація 3 (В) тактична комбінація «стінка з відходом у центр»

Ігрова ситуація 4 (Г) тактична комбінація «передача – прийом м'яча з відходом у фланг»

Ситуація 4 (Г). Тактична комбінація «передача – прийом м'яча з відходом у фланг». Гравець Б₁ передає м'яч гравцеві Б₂ і відкривається в центр поля уздовж середньої лінії, звільняючи зону на фланзі, гравець Б₂ отримує м'яч з відходом в звільнилася зону на фланзі.

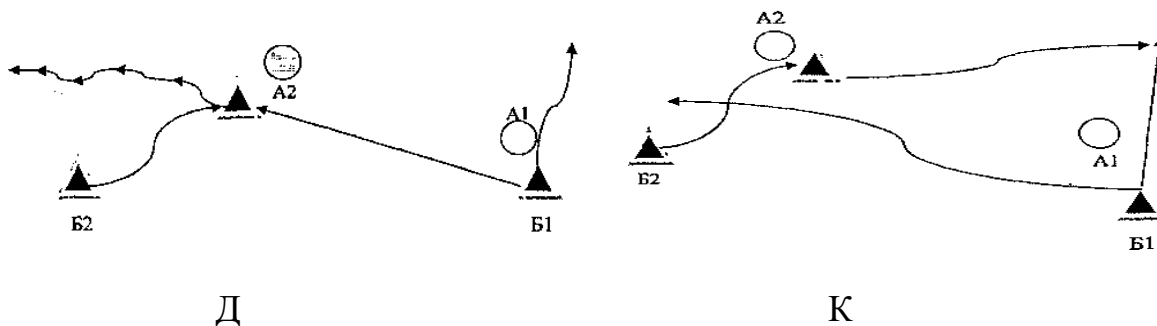

Рис. 3.3 Ігрова ситуація 5 (Д) тактична комбінація «передача - прийом м'яча з відходом в центр»

Ігрова ситуація 6 (К) тактична комбінація «передача м'яча за спину своєму захиснику»

Ситуація 5 (Д). Захисник A_2 в момент прийому м'яча гравцем B_2 розташовується ближче до бровки по відношенню до лінії, що з'єднує гравця B_2 і центр своїх воріт. У цьому випадку застосовується тактична комбінація «передача - прийом м'яча з відходом в центр»: гравець B_1 передає м'яч гравцеві B_2 і відкривається вздовж бровки по флангу, гравець B_2 отримує м'яч з відходом в центр (рис. 3.3).

Ситуація 6. Захисник A_1 розташовується ближче до центру по відношенню до лінії, що з'єднує гравця B_1 і центр своїх воріт. У цьому випадку застосовується тактична комбінація «передача м'яча за спину своєму захиснику»: гравець B_1 передає м'яч гравцеві B_2 уздовж бровки по флангу.

Таким чином, виділені 6 можливих типових варіантів ігрової ситуації «2х2», що розрізняються позиціями атакуючих і її захисників гравців по відношенню один до одного. З урахуванням змісту цих ситуацій виділені 6 тактичних комбінацій, реалізація яких через групові тактичні дії забезпечує створення ігрової ситуації з чисельною перевагою.

Орієнтація на знання загальних і приватних елементів 6 виділених типових ігрових ситуацій «2х2» і відповідних їм варіантів тактичних комбінацій, спрямованих на створення чисельної переваги, дозволяє парі взаємодіючих футболістів швидко, точно і однаково «розпізнавати» різноманітні ігрові ситуації, які виникають в процесі гри і приймати однакові рішення при реалізації адекватних їм тактичних комбінацій.

Нами розроблений комплекс з 25 ігрових вправ (Додаток 1), розподілених на 5 груп з урахуванням тактичної складності ігрових завдань:

1) вправи для оволодіння передачею м'яча як груповою тактичною дією через вдосконалення і узгодження індивідуальних техніко-тактичних дій - удару по м'ячу і відкривання;

2) вправи для вдосконалення передачі м'яча в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій;

3) ігрові вправи «2 проти 1» із застосуванням передач як групових тактичних дій в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій;

4) ігрові вправи «2 на 2» із застосуванням передач як групових тактичних дій в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій;

5) ігрові вправи, що моделюють змагальні умови, для застосування групових тактичних дій в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій.

Удосконалення групових тактичних дій 13-14 річних футболістів в атаці пропонувалося здійснювати через застосування ігрових вправ на основі структуризації динамічних ситуацій гри, обов'язковими компонентами яких є: м'яч, ворота (ціль), суперник(и), партнер(и), а також координати, близькі до ігрових з позначенням конкретних гравців атаки та оборони, з визначенням вектора напрямку атак та руху м'яча.

Основне завдання вдосконалення групових тактичних дій в атаці - формування автоматизованих, стійких та водночас досить гнучких та надійних навичок раціонального вирішення типових ігрових ситуацій та вміння їх творчого, нестандартного застосування у варіативних умовах гри.

Ігрова форма проведення тренувальних занять є основою запропонованої методики [52].

Таким чином, ситуаційні (ігрові) вправи в рамках запропонованої методики займають до 50% всього тренувального часу.

Важливо визначити місце реалізації ігрової вправи на футбольному полі щодо обраного тактичного завдання. Це має бути саме та ділянка поля, на якій футболісти опиняються у змагальній діяльності.

Потім необхідно визначити конкретних гравців атаки та оборони, які будуть знаходитися на цій ділянці під час гри. Гравці, які беруть участь у цій вправі, повинні вчитися грати на різних позиціях. Так досягається універсалізація їхньої гри та набуття уміння результативно діяти на будь-якій ігровій позиції – необхідна умова, на нашу думку, при вдосконаленні групових тактичних дій футболістів 13-14 років.

Важливо задати вектор напрямку атак та руху м'яча (що атакують та що обороняють).

Пропонується виділити 3 зони (рис. 3.4):

- зона 1 (зона оборони – не далі 30 м від воріт);
- зона 2 (середня зона);
- зона 3 (зона атаки – не далі 30 м від лінії воріт суперника).

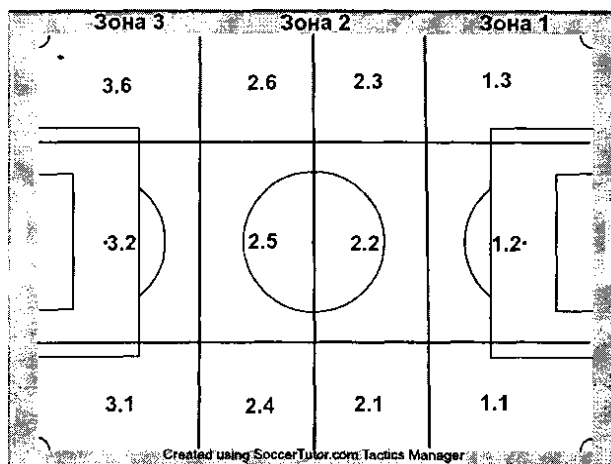

Рис. 3.4 Зони футбольного поля для конструювання ігрових вправ

Для конкретизації завдань вважаємо за необхідне 1 і 3 зону розділити ще на 3 частини, по центру та флангах, відповідно; зону 2 ділимо на 6 частин - по центру та флангах на своїй половині та на половині суперника (рис. 3.4).

Визначається основна ігрова вправа, що вирішує завдання навчально-тренувального заняття, потім до неї складаються 1-2 вправи з обов'язковою наявністю всіх структурних компонентів динамічної ситуації гри. У підготовчій частині тренування виконуються розминочні вправи, в яких у полегшених умовах, без опору з боку суперника відпрацьовуються алгоритми групових дій в атаці, а також технічні елементи, пов'язані з прийомом та передачею м'яча. Умови їх виконання ускладнюються поступово, так само як і вимоги до швидкості та точності виконання.

Загалом у навчально-тренувальному процесі юнаків 13-14 років переважають вправи у малих (2-3 гравці) та середніх групах (4-6 гравців).

Основний принцип роботи - рух «від простого до складного» або «від малих ігор до великої гри». Вправи можна спрощувати або ускладнювати, варіюючи розмір майданчика, розмір та кількість воріт, кількість гравців атакуючої та оборонної команди. При цьому вправа, що підводить, повинна

плавно готувати хлопців до вирішення основного завдання тренування - до виконання основної вправи. Ця вправа має бути кульмінацією всього тренувального заняття.

В одному тренувальному занятті може даватися від двох (1 основне, 1 підвідне) до трьох (1 основне, 2 підвідних) ситуаційних вправ. Час виконання вправи або кількість повторів у вправі залежить від вирішення поставленого завдання. До початку виконання ситуаційних вправ футболісти повинні засвоїти знання про свою роль та завдання своїх дій на даній ділянці футбольного поля у різних ситуаціях гри, а також знання ролей та завдань дій партнерів по команді.

Пропонується 6 вправ, які розбиваються на фрагменти (складові частини). До них входять 2 вправи на фланзі, 2 вправи по центру і 2 вправи по всьому фронту атаки. Гравці повинні спочатку навчитися діяти окремо на фланзі (одне заняття), по центру (одне заняття) і лише потім переходити до вправ по всьому фронту атаки (Додаток 1).

Приклад.

Ситуаційна вправа №1 (Вр+2х1) на фланзі (рис. 3.1):

Два майданчики - 25х15 м, футбольні ворота - 7,32х2,44 м, дві брами з конусів по 3 м кожні на лицьовій лінії команди, що обороняється.

Розміщення гравців атаки на правому фланзі 1-2: воротар (№1), 2 гравці лінії оборони (№ 2, 3). На лівому фланзі дзеркальна схема атакуючих гравців. Динамічні ситуаційні вправи на фланзі пропонуємо у тренувальному занятті виконувати по черзі з обох сторін.

Оборона: гравець лінії атаки (№7 чи №11). Атаки починає воротар (№1). Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлює воротар (№1) від воріт.

Завдання: гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з трьох воріт з конусів; гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у футбольні ворота.

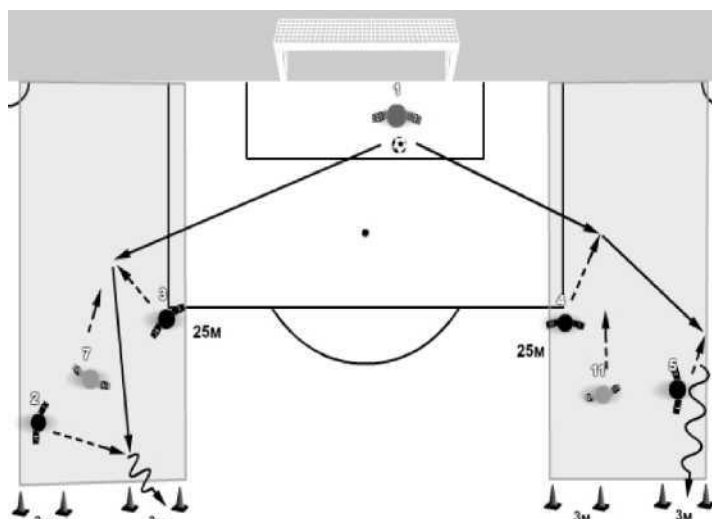

Рис. 3.1 Ситуаційна вправа №1 (Вр+2х1) на фланзі

Ситуаційна вправа №2 (Вр+2х1) по центру (рис. 3.2):

Розмір майданчика - 25х12 м, футбольні ворота - 7,32х2,44 м, дві брами з конусів по 3 м кожні на лицьовій лінії команди, що обороняється.

Розміщення гравців атаки 1-2: воротар (№1), 2 гравці середньої лінії (№6, 8).

Оборона: гравець лінії атаки (№9). Атаки починає воротар (№1).

Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлює воротар (№1) від воріт.

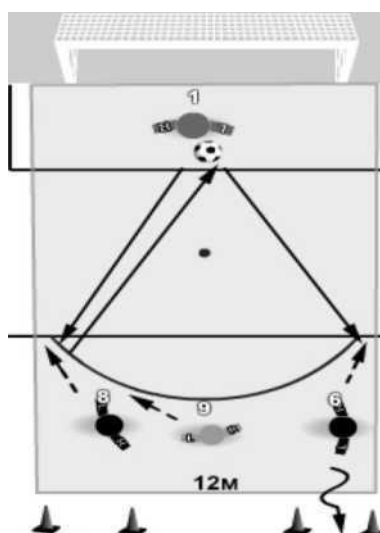

Рис. 3.2 Ситуаційна вправа №2 (воротар+2х1) по центру

У цій вправі основний акцент ставиться на діях воротаря та взаємодії

двох центральних півзахисників під час гри в атаці. На практиці саме з цієї ігрової вправи повинне починатися освоєння початку атаки від воріт по центру, оскільки гравці взаємодіють в атаці в малих групах.

Вправи по всьому фронту атаки мають більший розмір майданчика та кількість гравців, відповідно їх гравці можуть відпрацьовувати на двох заняттях, що завершують тижневий цикл. Тут немає жорстких вимог до того, щоб гравці обов'язково виконали за тиждень усі 6 вправ. Не виключений варіант, що гравці за тиждень освоюють лише одну частину з трьох, а може пропрацюють усі 6 вправ, починаючи з вправ у малих та середніх групах на початку і середині тижня та завершуючи цикл вправами у великих групах.

3.2 Ефективність застосування ігрових вправ у вдосконаленні групових тактичних дій футболістів у нападі

Для практичного обґрунтування ефективності застосування розробленого нами комплексу ігрових вправ у вдосконаленні групових тактичних дій юних футболістів був організований і проведений педагогічний експеримент за участю двох груп випробовуваних.

У дослідженнях брали участь дві групи футболістів. До контрольної групи увійшли 14 футболістів ФК «Мотор» м. Запоріжжя, в експериментальну групу увійшли 14 футболістів, які навчаються в МФК «Металург» м. Запоріжжя.

Навчально-тренувальний процес в обох групах випробуваних проводився відповідно до поурочної програми для навчально-тренувальних груп та груп спортивного вдосконалення ДЮСШ та СДЮСШОР.

Обсяг та інтенсивність тренувального навантаження, засоби та методи фізичної (загальної та спеціальної) підготовки, а також структура побудови навчально-тренувального процесу в мікро- та макроциклах в обох групах піддослідних суттєво не відрізнялися.

Відмінності стосувалися лише засобів та методів техніко-тактичної

підготовки, на яку в обох групах підослідних було відведено до 50% тренувального часу і яка була спрямована переважно на навчання базової техніки та індивідуальних та групових тактичних дій.

У контрольній групі вирішення завдань техніко-тактичної підготовки здійснювалося із застосуванням рекомендованих поурочною програмою для ДЮСШ та СДЮСШОР засобів та методів.

В експериментальній групі вирішення цих завдань здійснювалося з використанням розробленого нами комплексу ігрових вправ та ігрових ситуацій. Застосування цих вправ проводилося з урахуванням виділених організаційно-методичних особливостей.

Дані, наведені в таблиці 3.1, свідчать про те, що випробовувані обох груп на початку експерименту були відносно однорідними по досліджуваним нами показникам техніко-тактичної підготовленості.

Таблиця 3.1

Показники групових тактичних дій футболістів контрольної та експериментальної групи на початку експерименту («гра 2x2»)

Групові тактичні дії	КГ	ЕГ	t
Передачі м'яча, кількість	55,2 ± 1,39	56,1 ± 1,23	0,92
Точні передачі, кількість	27,7 ± 1,10	28,0 ± 1,09	0,08
Ефективність передач, %	50,4 ± 2,20	49,0 ± 2,90	0,40
Атаки, кількість	15,0 ± 1,30	14,7 ± 1,12	0,33
Успішні атаки, кількість	3,15 ± 0,40	2,94 ± 0,39	0,31
Ефективність атак, %	20,6 ± 1,40	20,0 ± 1,85	0,26

Футболісти контрольної і експериментальної групи виконали за 5 хв ігрової вправи приблизно однакову кількість передач м'яча (55,2 і 56,1 передач). Випробовувані обох груп також не розрізнялися між собою за показниками точності передач: кількість точних передач склала серед футболістів контрольної групи 27,7, експериментальної групи – 28,0. Ефективність передач, що оцінюється як процентне відношення точних

передач до загальної кількості передач, була відносно низькою і дорівнювала у випробовуваних контрольної групи 50,4%, експериментальної групи – 49,0%. Це обумовлено тим, що більшість передач виконувалося гравцеві, що знаходиться в закритій позиції. Передачі були несвоєчасними (передчасними або запізненими), що не співпадало з переміщеннями гравця без м'яча.

Кількість завершених (успішних або з втратою м'яча) атак у футболістів контрольної групи дорівнювало $15,0 \pm 1,30$, експериментальної групи – $14,7 \pm 1,12$. Звертає увагу низький показник результативних атак – 3,15 і 2,94 атак за 5 хвилин гри. Це пояснюється тим, що футболісти ведуть гру переважно за рахунок застосування ведення і обведення, які малоефективні для створення чисельної переваги. Іншою причиною є недостатній рівень сформованості вміння футболістів взаємодіяти між собою в нападі, іншими словами, низький рівень володіння груповою тактичною дією – передачею м'яча, і тактичними комбінаціями, які складаються з передач.

Не виявлено суттєвих відмінностей між піддослідними обох груп в показниках групових тактичних дій, що спостерігалися в двосторонній грі «8 на 8» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники групових тактичних дій футболістів контрольної та експериментальної групи на початку експерименту («гра 8x8»)

Групові тактичні дії	КГ	ЕГ	t
Передачі м'яча, кількість	$237,2 \pm 8,30$	$241,5 \pm 6,20$	0,41
Точні передачі, кількість	$167,0 \pm 4,46$	$168,2 \pm 4,12$	0,15
Ефективність передач, %	$70,7 \pm 2,20$	$69,7 \pm 1,90$	0,35
Передачі на хід, кількість	$29,7 \pm 1,21$	$28,5 \pm 1,12$	0,73
Точні передачі на хід, кількість	$13,2 \pm 0,24$	$13,0 \pm 0,36$	0,46
Ефективність передач на хід, %	$44,5 \pm 1,70$	$45,6 \pm 1,13$	0,54

У футболістів спостерігали рівну кількість передач м'яча (237,2 і 241,5

передач), точних передач м'яча (167,0 і 168,2 передач). Ефективність передач м'яча дорівнювала 70,7 і 69,7% і була вищою, ніж в тестовій вправі «2x2». Це пов'язано з тим, що в умовах двосторонньої гри футболісти мали можливість застосовувати передачі м'яча поперек поля й назад, які, як відомо, рідко перехоплюються суперником. Зокрема, кількість передач м'яча на хід у випробовуваних обох груп була порівняно невеликою (29,7 і 28,5 передач), що становило лише 12,5 і 11,8% від загальної кількості передач (показник агресивності передач). Кількість точних передач на хід також була порівняно невеликою 13,2 і 13,0 передач.

Тому ефективність передач на хід була істотно нижче, ніж ефективність всіх передач. Цей показник склав в контрольній групі всього 44,5%, в експериментальній групі – 45,6%, тобто був приблизно таким, як в ігровій вправі «2 на 2», умови якого вимагали переважного виконання передач вперед на хід і допускали можливість виконання поперечних передач.

Після першого тестування кожна група займалася за своєю програмою. Відмінності стосувалися тільки засобів і методів техніко-тактичної підготовки, на яку в обох групах випробовуваних було відведено до 50% тренувального часу і яка була спрямована переважно на навчання базовій техніці та груповим тактичним діям.

Як бачимо за час експерименту спостерігаються достовірні відмінності в показниках групових тактичних дій (табл. 3.3 і 3.4).

Зокрема, футболісти експериментальної групи за 5 хвилин ігрової вправи «2 x 2» виконали більше передач, ніж футболісти контрольної групи (67,2 проти 59,1 передач). З них вони виконали 49,2 точних передач, що склало 64,3%. Кількість точних передач футболістами контрольної групи склали 32,1 рази, що склало всього 54,3% від загального кількостей виконаних передач.

За час тестової вправи «гра 2x2» футболісти експериментальної групи провели 23,1 атаки, з яких 9,7 атак (41,9%) були результативними.

Футболісти контрольної групи провели тільки 17,0 атак, з них тільки кожна третя (32,2%) була успішною – 5,48 атак.

Таблиця 3.3

Показники групових тактичних дій футболістів контрольної та експериментальної групи в кінці експерименту («гра 2x2»)

Групові тактичні дії	КГ	ЕГ	А.пр.	t
Передачі м'яча, кількість	59,1 ± 1,42	67,2 ± 1,36	8,10	4,13
Точні передачі, кількість	32,1 ± 1,18	43,2 ± 1,26	11,1	6,83
Ефективність передач, %	54,3 ± 1,40	64,3 ± 1,25	10,0	2,20
Атаки, кількість	17,0 ± 1,17	23,1 ± 0,75	6,10	4,42
Успішні атаки, кількість	5,48 ± 0,59	9,70 ± 0,74	4,22	4,46
Ефективність атак, %	32,2 ± 1,37	41,9 ± 1,16	9,60	5,42

Примітка: * – статистично достовірні результати

Футболісти експериментальної групи в ході двосторонньої гри «8 на 8» виконали більшу кількість передач (276 передач, на 23,8 більше) в порівнянні з футболістами контрольної групи (252,2 передач). З них 75,5% передач були точними, в контрольній групі показники точності передач були істотно нижче – 68,5%.

Із загальної кількості передач 43,7 передач (15,9%) були виконані на хід. Випробовувані контрольної групи виконали тільки 35,2 передачі на хід, що склало 14,0% від загальної кількості передач. Це говорить про більш високу агресивність стилю гри піддослідних експериментальної групи, що виявляється в націленості на просування до воріт суперника.

Футболісти експериментальної групи виконали не тільки більше передач на хід, але й відрізнялися високою точністю їх виконання – 54,3% з них дійшли до партнера (23,7 передач).

Ефективність передач на хід серед випробовуваних контрольної групи була істотно нижче – тільки 15,7 передач з 35,2 були точними, що склало 44,7% (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Показники групових тактичних дій футболістів контрольної та експериментальної групи в кінці експерименту («гра 8x8»)

Групові тактичні дії	КГ	ЕГ	А. пр.	t
Передачі м'яча, кількість	252,2 ± 7,80	276,0 ± 4,95	23,8	2,57
Точні передачі, кількість	172,7 ± 5,22	208,5 ± 4,59	35,8	5,15
Ефективність передач, %	68,5 ± 2,10	75,5 ± 1,76	7,00	2,55
Передачі на хід, кількість	35,2 ± 1,13	43,7 ± 1,45	8,50	4,64
Точні передачі на хід, кількість	15,7 ± 1,16	23,7 ± 1,60	8,00	4,04
Ефективність передач на хід, %	44,7 ± 1,50	54,3 ± 1,42	9,60	4,66

Примітка: * – статистично достовірні результати

З 208,5 точних передач, виконаних футболістами експериментальної групи 23,7 передач були виконані на хід (11,4%). Частка точних передач на хід в загальній кількості точних передач футболістів контрольної групи була достовірно менше – 9,12%.

Реєстрація показників змагальної діяльності у футболістів експериментальної і контрольної групи проводилась на двох турнірах.

На аналіз піддані 20 ігор, кожна з команд зіграла по 10 матчів. Отримані дані дають уявлення про змагальну діяльність юних футболістів, рівень їхньої техніко-тактичної майстерності до та після впровадження експериментальної методики.

Порівняльний аналіз показників атакуючих дій показав, що обидві футбольні команди суттєво поступаються своїм одноліткам із провідних футбольних клубів у складності групових тактичних взаємодій.

У таблиці 3.5 наведено усереднені дані юнаків контрольної і експериментальної групи після впровадження експериментальної методики, що характеризують складність групових тактичних взаємодій залежно від кількості гравців, що брали в них участь.

Порівняльна характеристика складності групових взаємодій
у трьох зонах футболістів КГ та ЕГ

Зона поля	Кількість гравців	Кількість епізодів					
		Початок		P	Кінець		P
		КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
Зона 1-2-3	1/без взм.	76,0±6,50	75,6±8,90	>0,05	77,9±7,70	24,3±7,90	<0,05
	2	55,8±3,20	58,3±3,80	>0,05	67,2±5,70	40,4±3,60	<0,05
	3	16,9±3,70	17,5±4,12	>0,05	20,2±4,20	44,2±8,10	<0,05
	4	8,80±2,32	7,60±3,10	>0,05	9,50±2,70	16,2±3,60	<0,05
	5 і більше	0	0	>0,05	3,40±1,70	15,3 ±3,80	<0,05
Загальна кількість		157,5±31,5	159,0±33,5	>0,05	178,2±32,4	140,4±13,5	<0,05
Зона 1	1/без взм.	33,3±2,44	36,1±2,90	>0,05	35,1±2,80	8,10±3,90	<0,05
	2	24,1±1,71	26,4±2,13	>0,05	25,3±1,40	9,20±2,10	<0,05
	3	5,20±3,62	6,40±4,60	>0,05	7,40±3,90	18,5±4,60	<0,05
	4	5,40±2,30	5,20±2,71	>0,05	4,20±2,70	6,70±2,70	>0,05
	5 і більше	0	0	>0,05	0,60±0,30	6,90±2,80	<0,05
Загальна кількість		68,0±13,3	74,1±11,7	>0,05	72,6±14,7	49,4±5,30	<0,05
Зона 2	1/без взм.	35,1±3,90	32,2±3,2	>0,05	34,7±3,40	11,5±3,20	<0,05
	2	26,3±2,60	23,1±3,1	>0,05	32,6±3,10	20,1±3,60	<0,05
	3	9,60±1,40	7,80±2,30	>0,05	11,1 ± 1,70	21,4±5,60	<0,05
	4	2,20±0,90	1,70±0,70	>0,05	3,80±1,30	8,20±2,30	<0,05
	5 і більше	0	0	>0,05	2,10±0,90	7,30±2,10	<0,05
Загальна кількість		73,2±15,4	64,8±6,5	>0,05	84,3±17,7	68,5±6,5	<0,05
Зона 3	1/без взм.	7,60±1,44	7,30±2,10	>0,05	8,10±2,70	4,70±2,60	<0,05
	2	5,42±2,10	8,80±3,70	>0,05	9,30 ±2,80	11,1 ±3,50	>0,05
	3	2,10±1,12	3,30±1,80	>0,05	1,70±1,30	4,30±1,30	<0,05
	4	1,23±0,60	0,70±1,00	>0,05	1,50±0,80	1,30±0,80	>0,05
	5 і більше	0	0	>0,05	0,70±0,30	1,10±0,60	>0,05
Загальна кількість		16,3±2,90	20,1±3,70	>0,05	21,3±2,50	22,5±4,10	>0,05

Встановлено достовірне підвищення результатів у кількості складних взаємодій (3, 4, 5 і більше гравців) у трьох зонах в ЕГ по відношенню до КГ ($p < 0,05$), що вказує на те, що юнаки ЕГ стали краще володіти м'ячем, більше комбінувати, отже, підвищився рівень як групових взаємодій, так і індивідуальної техніко-тактичного майстерності кожного гравця.

Одночасно з підвищенням складності комбінацій, в ЕГ зменшується загальна кількість епізодів у трьох зонах, що свідчить про те, що м'яч став рідше переходити до суперника. Ця тенденція знаходить свій відбиток і в

зоні оборони, і в середній зоні. У зоні атаки темпи приросту кількості складних взаємодій у четвірках та п'ятірках у юнаків ЕГ після закінчення експерименту були невисокими та статистично не достовірними ($p>0,05$).

Крім того, до впровадження методики комбінації з п'яти та більше гравців були відсутні у всіх трьох зонах у КГ та ЕГ. Після завершення експерименту відбулося статистично значуще підвищення результатів саме у юнаків ЕГ, у той час як у спортсменів КГ зростання даних величин не настільки велике.

До впровадження методики співвідношення кількості простих (1-2 гравці) та складних комбінацій (3 і більше гравців) у трьох зонах було практично рівним у КГ (прості 83,7%, складні 16,3%) та ЕГ (прості 82,2%, складні 15,8%), при цьому частка простих комбінацій була суттєво більшою ($p>0,05$).

Таблиця 3.6

Порівняльна характеристика розподілу простих і складних комбінацій у змагальній діяльності футболістів КГ і ЕГ після завершення експерименту, (кількість епізодів, %)

Зона поля	Складність групової взаємодії	Кількість епізодів, %					
		Початок		Р	Кінець		Р
		КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
Зона 1-2-3	Прості комбінації	83,7±8,10	82,2±7,90	>0,05	81,4±6,70	46,1±3,20	<0,05
	Складні комбінації	16,3±4,20	15,8±3,70	>0,05	18,6±3,10	53,9±4,70	<0,05
Зона 1	Прості комбінації	84,4±9,30	84,3±8,40	>0,05	83,2±7,50	35,0±3,90	<0,05
	Складні комбінації	15,6±2,50	15,7±3,10	>0,05	16,8±2,50	65,0±5,10	<0,05
Зона 2	Прості комбінації	83,9±10,1	85,3±11,8	>0,05	79,8±7,40	46,1±4,30	<0,05
	Складні комбінації	16,1±4,20	14,7±4,70	>0,05	20,2±6,80	53,9±5,90	<0,05
Зона 3	Прості комбінації	79,8±9,30	80,1±11,4	>0,05	81,7±7,10	70,2±9,20	>0,05
	Складні комбінації	20,2±3,60	19,9±2,10	>0,05	18,3±3,40	29,8±5,40	>0,05

Дані, подані в таблиці 3.6, свідчать про те, що після впровадження експериментальної методики у юнаків ЕГ частка простих комбінацій в трьох зонах суттєво зменшилась та склала 46,1%, частка складних групових тактичних взаємодій достовірно зросла – 53,9% ($p < 0,05$), складні комбінації стали переважати. Цей показник у футболістів КГ практично не змінився ($p > 0,05$).

Дані, представлені в таблиці 3.7, свідчать про суттєве підвищення обсягу виконаних передач від 195,8 до 350,4 передач та зниження відсотка браку від 41,4 до 19,4% у футболістів експериментальної групи. Аналогічна тенденція спостерігається при порівнянні досліджуваних показників щодо зон футбольного поля.

Таблиця 3.7

Порівняльна характеристика розподілу кількості передач та відсотка браку у трьох зонах футбольного поля у змагальній діяльності футболістів

Зона поля	Кількість передач відносно зон поля					
	Початок експерименту		р	Кінець експерименту		р
	КГ	ЕГ		КГ	ЕГ	
Зона 1-2-3	201,7±46,1	195,8±49,3	>0,05	217,4±54,2	350,4±40,1	<0,05
	42,8±5,10	41,4±6,21	>0,05	39,3±5,20	19,4±4,7	<0,05
Зона 1	75,3±14,3	74,2±13,1	>0,05	78,2±16,8	93,1±16,9	<0,05
	42,7±5,22	44,6±4,50	>0,05	38,7±3,44	10,8±1,7	<0,05
Зона 2	93,1±22,4	89,8±24,3	>0,05	106,1±33,9	173,1±27,0	<0,05
	43,0±5,90	40,4±6,80	>0,05	40,6±5,35	20,8±4,2	<0,05
Зона 3	33,8±3,22	32,7±4,24	>0,05	33,1±4,50	84,2±24,7	<0,05
	39,4±6,13	37,5±4,72	>0,05	36,4±5,42	26,2±3,4	<0,05

Примітка: у першому рядку позначено сумарну кількість виконаних передач, у другому рядку – відсоток браку, %

У футболістів КГ за час експерименту показники кількості передач та відсотка браку при їх виконанні трохи покращилися, але ці зміни не досягають достовірних значень ($p > 0,05$).

Порівняльний аналіз даних, наведених у таблиці 3.8, свідчить про

приріст за час експерименту показників ТТД у футболістів КГ: кількості ТТД у штрафному майданчику суперника, особливо кількості ударів зі штрафного майданчика суперника.

Однак, приріст показників ТТД у гравців КГ не настільки великий, а відсоток браку залишається високим, що говорить про відносно низьку ефективність навчально-тренувального процесу в плані підготовки футболістів КГ до чергового ігрового сезону.

Таблиця 3.8

Показники обсягу та ефективності ТТД у футболістів КГ та ЕГ

Показники ТТД	Початок			Кінець		
	КГ	ЭГ	P	КГ	ЭГ	P
Об'єм ТТД (кіль-ть)	421,4±23,4	412,7±21,6	>0,05	483,2±20,7	551,6±19,3	<0,05
Якість ТТД (брак, %)	51,3±8,10	53,1±7,31	>0,05	52,4±3,80	31,2±3,40	<0,05
Обсяг ТТД у штраф. майданчику суперника (кількість)	10,7±1,50	12,2±2,70	>0,05	13,8±1,51	30,3±3,13	<0,05
Якість ТТД у штрафн. майданчику суперника (брак, %)	72,7±12,3	77,4±11,4	>0,05	77,2±5,60	38,6±10,2	<0,05
Кількість ударів зі штрафного майданчика суперника	2,11±1,16	1,80±0,77	>0,05	3,40±1,44	8,21±1,72	<0,05
Якість ударів зі штрафн. майданчика суперника (брак, %)	67,2±9,80	61,9±10,5	>0,05	82,2±8,10	45,7±12,1	<0,05

Поряд з цим, у футболістів ЕГ за підсумками сезону 2019 р. достовірно збільшився обсяг виконуваних у середньому за матч ТТД, у тому числі кількість ТТД у штрафному майданчику суперника, кількість ударів зі штрафного майданчика суперника ($p < 0,05$).

У цьому показнику футболісти ЕГ мали після експерименту істотну перевагу перед футболістами КГ: вони виконували в середньому за матч 551,6 проти 483,2 ТТД у футболістів КГ ($p < 0,05$). Щодо якості виконуваних техніко-тактичних дій, то і тут спостерігається істотна перевага футболістів

ЕГ. Середній показник браку у виконанні ТТД за матч у змагальній діяльності футболістів ЕГ складає 31,2%, у футболістів КГ – 52,4%.

Футболісти КГ виконували меншу кількість дій у штрафному майданчику суперника з великою кількістю браку: 13,8 ТТД із браком 77,2%.

У футболістів ЕГ ці показники становили 30,3 ТТД із браком 38,6%.

За кількістю ударів зі штрафного майданчика суперника спостерігається схожа ситуація: юнаки ЕГ завдавали більше ударів (8,21) із меншим браком (45,7 %), ніж футболісти КГ – 3,40 ударів, брак 82,2%.

Необхідно відзначити, що спостережуване нами у змагальній діяльності футболістів ЕГ співвідношення у показниках обсягу ТТД у штрафному майданчику та кількості ударів зі штрафного майданчика суперника характерне для юнацьких футбольних команд провідних європейських команд.

Застосування ігрових вправ дозволило футболістам експериментальної групи засвоїти знання про загальні ознаки типових ігрових ситуацій, навчитися швидко і точно розпізнавати їх в ході гри, швидко вибирати з арсеналу розучених тактичних комбінацій ті способи організації групових дій, які забезпечують успішне вирішення тактичного завдання створення чисельної переваги в ігровій ситуації, узгоджувати свої дії з діями партнерів по команді. Завдяки цьому вони частіше, ніж футболісти контрольної групи, застосовують передачі на хід, ці передачі вони виконують точніше.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що застосування ігрових вправ призводить, з одного боку, до озброєння футболістів знаннями про типові ігрові ситуації і способи вирішення завдання створення чисельної переваги (групових тактичних діях і тактичних комбінаціях), з іншого, до розвитку тактичних здібностей, що виявляються в швидкості і точності сприйняття і розпізнавання ігрових ситуацій, швидкості і точності вибору способу розв'язання завдання створення чисельної переваги в зоні, де знаходиться м'яч, збереження і реалізації його завершальним ударом по воротах.

ВИСНОВКИ

1. Визначенні основні групові тактичні дії в нападі. Ігрова ситуація «2х2» є вихідною «клітинкою», з якої народжуються всі можливі варіанти ігрових ситуацій, обумовлені розташуванням і пересуванням м'яча і гравців обох команд.

2. Розроблений комплекс з 25 ігрових вправ, розподілених на 5 груп з урахуванням тактичної складності ігрових завдань: 1) вправи для оволодіння передачею м'яча як груповою тактичною дією; 2) вправи для вдосконалення передачі м'яча в рамках тактичних комбінацій; 3) ігрові вправи «2х1» із застосуванням передач в рамках тактичних комбінацій; 4) ігрові вправи із застосуванням передач в рамках тактичних комбінацій; 5) ігрові вправи, що моделюють змагальні умови, для застосування групових тактичних дій в рамках тактичних комбінацій.

3. Застосування розробленого комплексу ігрових вправ призвело до істотної переваги показників групових тактичних дій футболістів експериментальної групи в порівнянні з показниками контрольної групи.

В ігровій вправі «2х2» футболісти ЕГ виконали: більшу кількість передач (76,2 проти 59,1 передач); більше точних передач (49,0 проти 32,1%); більшу кількість атак (23,1 проти 17,0 атак); більше результативних атак (46,6 проти 32,2%). У двосторонній грі «8х8» вони виконали: більшу кількість передач (276 проти 252,2 передач); більше точних передач (75,5 проти 68,8%); більше точних передач на хід (53,8 проти 44,7%).

4. Суттєва перевага кількісно-якісних параметрів змагальної діяльності футболістів експериментальної групи після закінчення педагогічного експерименту:

- достовірне підвищення результатів кількості складних взаємодій (3, 4, 5 і більше гравців) у трьох зонах в експериментальній групі по відношенню до контрольної групи ($p < 0,05$), загальне підвищення частки складних комбінацій в експериментальній групі (складні 53,9%, прості 46,1%) на

відміну контрольної групи (складні 18,6%, прості 81,4%);

- позитивна динаміка в експериментальній групі з точного просування м'яча вперед по зонах: стали переважати точні атакуючі дії з просуванням вперед, частка епізодів без просування або коли не вдалося точно доставити м'яч значно зменшилася; суттєвих позитивних змін у контрольній групі не виявлено ($p > 0,05$);

- збільшення на статистично значущому рівні обсягу та ефективності виконаних передач в експериментальній групі загалом у трьох зонах: ЕГ – 350,4 передач з браком 19,4%; КГ - 217,4 з браком 39,3% ($p < 0,05$), та в кожній із зон футбольного поля ($p < 0,05$);

- достовірне підвищення обсягу виконуваних у середньому за матч техніко-тактичних дій в експериментальній групі, у тому числі кількості ударів зі штрафної площі суперника, з підвищенням їх якості (обсяг ТТД - 551,6 брак - 31,2%; обсяг ТТД у штрафному - 30,3 брак 38,6%; удари зі штрафного - 8,22 брак - 45,7%), порівняно з тими самими показниками ТТД, що виконуються в середньому за матч гравцями контрольної групи (обсяг ТТД - 483,2 брак - 52,4%; обсяг ТТД у штрафному - 13,8 брак 77,2%, удари зі штрафного - 3,40 брак - 82,2% ($p < 0,05$)).

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Ніколаєнко В.В., Байрачний О.В. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі. Київ: НУФВСУ, 2012. С. 17-20.
2. Дулібський А.В. Тенденції розвитку сучасного футболу. Практикум з футболу. Матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ, 2001. С. 5-7.
3. Ніколаєнко В.В., Байрачний О.В. Стан підготовки футбольного резерву в Україні. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2010. № 2. С. 32-36.
4. Соломонко В.В., Соломонко О.В. Теоретико-методичні аспекти підготовки футболістів. Методичний посібник. Київ : Олімпійська література, 2013. 92 с.
5. Віхров К. Основи методики навчання й тренування юних футболістів. *Фізичне виховання в школі*. 2007. №2. С. 10-13.
6. Драндров Г.Л., Краснов Ю.И., Фаттахов Р.В. Тактическая подготовка юных футболистов на основе реализации принципа обобщения в обучении. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 2. С. 3-7.
7. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. Тактика и стратегия в футболе. Киев : Здоровье, 1999. 192 с.
8. Івасяк В.І. Прогнозування здібностей юних футболісток. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Український футбол: історичні витоки, сучасний стан та перспективи розвитку» присвячена 110-річчю українського футболу (12 жовтня 2004 року), Львівський державний інститут фізичної культури. Київ: Федерація футболу України. 2004.
9. Уэйнсберг Р.С. Основы психологии спорта и физической культуры: ученик. Киев : Олимпийская литература, 2001. 335 с.
10. Конеев Е.В. Спортивные игры : Правила, тактика, техника. Донецк :

Феникс, 2004. 443 с.

11. Николаенко В.В. Шамардин В.Н. Многолетняя подготовка юных футболистов. Путь к успеху : учеб.-метод. пособие. Киев : Саммит-книга, 2015. 360 с.
12. Коваль С.С. Вікові критерії рівня техніко-тактичної підготовки юних футболістів. *Молода спортивна наука України*: зб. наук. праць в галузі фізичної культури і спорту: У 4-х т. Львів: НВФ «Українські технології», 2004. № 8. С. 166-170.
13. Журид С. Н. Определение сенситивных периодов развития физических качеств юных футболистов. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків: ХДАФК, 2001. № 4. С.44-46.
14. Дейкало В.В. Основные направления совершенствования методики технической подготовки юных футболистов. *Вестник ВДУ*. 2009. № 3 (53). С. 78-83.
15. Коваль С.С. Техніко-тактична підготовка юних футболістів на основі визначення рівня індивідуальної підготовленості. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, 2004. № 7. С. 140-146.
16. Шамардин В.Н. Научно-методические основы построения учебно-тренировочного процесса в футболе. *Футбол-Профи*. 2006. № 2. С. 7-13.
17. Костюкевич В.М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки. Винница : Планер, 2006. 683 с.
18. Футбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл вищої спортивної майстерності. Київ : ДЦОФК, 2003. 105 с.
19. Артими'юк Н., Пітин М. Засоби тренування у підготовці футболістів на етапі початкової підготовки. *Фізична культура. Спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві*. III Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Вінниця, 2010. С. 5-8.
20. Шамардин В.Н. Научно-методические основы построения учебно-тренировочного процесса в футболе. *Футбол-Профи*. 2006. № 2. С. 4-11.

21. Золотарев А.П. Структура соревновательной деятельности юных футболистов. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 1999. № 1. С. 38-40.
22. Дулібський А. Застосування методів моделювання у процесі підготовки юнацьких команд з футболу. *Физическое воспитание студентов творческих специальностей*. Харьков : ХХПИ, 1999. № 10. С. 31-35.
23. Зеленцов А.М. Моделирование тренировки в футболе. Киев : Здоров'я, 1999. 134 с.
24. Губа В.П., Лексаков А.В. Теория и методика футбола: учебник. Москва : Спорт, 2015. 568 с.
25. Бузник А. Джус О. Инструкция по работе научно-методических групп в неаматорских футбольных командах. Научно-методический (технический) комитет Федерации футбола Украины. Київ, 2001. 40 с.
26. Шамардин В.Н. Моделирование подготовки квалифицированных футболистов. Днепр : Стрела, 2002. 132 с.
27. Столітенко Є.В. Фізичне виховання учнів 1-11 класів у процесі занять футболом. Київ, «Аванпост-Прим», 2011. 300 с.
28. Газзаев В. Методика : тренировочный процесс. *Футбол-Профи*. 2006. № 1. С. 29-34.
29. Кубеков А. М., Кочкаров Э.Э. Особенности и закономерности технико-тактической подготовки юных футболистов. *Фундаментальные исследования*. 2015. № 6. С. 310-313.
30. Єднак В.Д., Іваськів С.М. Основи теорії і методики спортивного тренування. Тернопіль ТНПУ, 2010р. 206 с.
31. Шамардін В.М. Модельні характеристики техніко-тактичної підготовленості футболістів вищої кваліфікації. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпро, 2001. С. 17-19.
32. Фаттахов Р.В. Теоретические основы совершенствования методики применения игровых упражнений в обучении юных футболистов групповым тактическим действиям. *Педагогіка, психологія та медико-*

- біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 2. С. 91-97.
33. Драндров Г.Л., Плешаков А.А., Сафронов Е.Л. Техничко-тактичска подготовка квалифицированных команд по мини-футболу на основе игровых упражненій: состояние, проблемы и перспективы ее решения. *Теория и практика физической культуры*. 2015. № 4. С. 112-116.
  34. Бенгсбо Й. Пейтерсон Б. Оборонительная тактика в футболе : пер. с англ. Киев : Олимпийская литература, 2011. 164 с.
  35. Бенгсбо Й. Пейтерсон Б. Наступательная тактика в футболе : пер. с англ. Киев : Олимпийская литература, 2012. 176 с.
  36. Чхайло М.Б., Кравченко І.М., Гладов В.В. Удосконалення технічної підготовки футболістів збірної команди України з вадами зору. Електронний науковий журнал «Спортивні ігри». Харків, № 4 (10). 2018. С. 51-59.
  37. Николаенко В.В. Формирование спортивного мастерства юных футболистов. *Наука и спорт : современные тенденции*. 2015. Т. 6. № 1. С. 61-66.
  38. Осадець М.М., Байдюк М.Ю. Основи тактичної підготовки у футболі : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 104 с.
  39. Дулібський А. Моделювання тактичних взаємодій в структурі змагальної діяльності юних футболістів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 5 С. 3-7.
  40. Ніколаєнко В.В. Системний підхід до розробки проблеми оптимізації багаторічної підготовки футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 1. С. 16-20.
  41. Максименко І. Контроль фізической и технической подготовленности футболистов в спортивных секциях школ и ДЮСШ. *Спортивний вісник Придніпров`я*, 2004. № 7. С. 17-20.
  42. Медвідь А. Педагогічні умови удосконалення технічної підготовленості

юних футболістів. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура.* № 25-26. 2017. С. 180-184.

43. Дулібський А.В., Фалес Й.Г. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України. Київ, 2001. С. 61-65.
44. Николаенко В.В. Тренировочный процесс в системе многолетней подготовки юных футболистов: сравнительный анализ. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №15 : *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт)*. Київ, 2014. Вип. 3 (46) С. 51-58.
45. Тарасенко Д.О., Подоляка О.Б. Использование компьютерной программы для тактической подготовки футболистов. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта.* 2009. № 2. С. 148-150.
46. Шамардин В.Н. Моделирование подготовки квалифицированных футболистов. Днепр : Стрела, 2002. 132 с.
47. Артими'юк Н., Пітин М., Лядик О. Актуальні напрями удосконалення фізичної і технічної підготовки футболістів на етапі початкової підготовки. *Проблеми формування здорового способу життя молоді.* Львів, ЛНУ ім. І. Франка, 2009. С.117-119.
48. Чернобай І.В., Колобич О.В., Борейко В.І., Довгий В.В.. Контроль і облік в тренуванні висококваліфікованих футболістів. *Буковинський науковий спортивний вісник.*- Чернівці: Чернівецький торгово-економічний інститут. 2004.-С. 99-103.
49. Фаттахов Р.В. Теоретические основы совершенствования методики применения игровых упражнений в обучении юных футболистов групповым тактическим действиям. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* 2011. № 2. С. 91-97.
50. Дулібський А. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу. Київ : ФФУ, науково-методичний комітет.

131 с.

51. Фалес Й.Г., Огерчук О.Ф., Колобич О.В. Ігри та ігрові вправи техніко-тактичного характеру в підготовці футболістів : метод. посібник. Київ : Олімпійська література, 2003. 260 с.
52. Свистун Ю.Д., Трач В.М., Чернобай І.М. Фізична підготовленість та оцінка функціонального стану юних футболістів у змагальному періоді. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2014. №11. С. 54-60.
53. Зеленцов А.М., Бальчос М.В., Лисенчук Г.А. Разработка целевых комплексных программ подготовки футболистов: методические рекомендации. Киев: НУФВСУ, 1999. 61 с.
54. Журід С.М., Коваль С. С., Лебедев С.І. Технічна та тактична підготовка футболістів. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів з фізичної культури та спорту. ХДАФК. 2020. 207 с.
55. Ніколаєнко В. Технологія підвищення тактико-технічної майстерності на етапах багаторічної підготовки футболістів. Національний університет фізичного виховання і спорту України. (Київ). *Молодіжний науковий вісник*. 2020. С. 240-244.
56. Дулібський А.В. Визначення модельних характеристик техніко-тактичної діяльності юних футболістів. *Молода спортивна наука України*, 2000. №4. С. 48-54.
57. Коваль С. Індивідуальна підготовка юних футболістів. *Молода спортивна наука України*. Львів, 2003. Т. 3. С. 88-91.
58. Лисенчук Г.А., Тищенко В.О. Технологія контролю техніко-тактичної підготовленості футболістів високої кваліфікації. *Наука в олімпійському спорті*. 2020. № 1. С. 52-56.
59. Дулібський А. В. Розробка та експериментальне обґрунтування моделей міжігрових циклів з урахуванням особливостей змагальної діяльності юних футболістів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків : ХХІІІ, 1999.

№ 16. С. 3-8. 102.

60. Чорнобай І.М, Хоркавий Б.В. Ефективність показників техніко-тактичних дій з м'ячем воротарів команд, срібних призерів чемпіонатів Європи та світу з футболу 2004-2016 років, у фінальних матчах. *Спортивна наука України*. 2018. № 1(83). С. 48-55.
61. Фалес Й.Г., Огерчук О.Ф., Колобич О.В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів: методичний посібник. Київ : Федерація футболу України, науково-методичний комітет. 2001. 61 с.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЗДОРОВ'Я ТА ТУРИЗМУ

Кафедра фізичної культури і спорту

**ДОДАТОК
до кваліфікаційної роботи
магістра**

**на тему: Удосконалення групових тактичних дій
футболістів 13-14 років**

Виконав: магістр II курсу, гр. 8.0171-с
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
освітньої програми Спорт
Каторкін Богдан Анатолійович
Керівник к.н.фіз.вих і спорту Дядечко І.Є.
Рецензент к.пед.н., доцент Коваленко Ю.О.

Запоріжжя – 2022 рік

Комплекс ігрових вправ

Розроблений комплекс із 25 ігрових вправ, розподілених на 5 груп з урахуванням тактичної складності розв'язуваних в процесі їх виконання ігрових завдань:

1) вправи для оволодіння передачею м'яча як груповою тактичною дією через вдосконалення і узгодження індивідуальних техніко-тактичних дій - удару по м'ячу і відкривання;

2) вправи для вдосконалення передачі м'яча в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій;

3) ігрові вправи «2 проти 1» із застосуванням передач як групових тактичних дій в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій;

4) ігрові вправи «2 на 2» із застосуванням передач як групових тактичних дій в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій;

5) ігрові вправи, що моделюють змагальні умови, для застосування групових тактичних дій в рамках виділених нами типових тактичних комбінацій.

Першу групу вправ, які ми називаємо модельними, складають вправи у взаємодії гравця з м'ячем і гравця без м'яча через виконання передачі м'яча. У цих вправах відпрацьовуються своєчасність, точність і сила удару по м'ячу і своєчасність, точність і швидкість відкривання для прийому м'яча, тобто індивідуальні техніко-тактичні дії, які є елементами передачі м'яча як групової тактичної дії. Оволодіння умінням виконувати передачі м'яча з дотриманням цих вимог є необхідною умовою їх ефективного застосування в ігрових вправах, пов'язаних із застосуванням тактичних комбінацій.

Ці вправи виконуються в наступній послідовності:

1. Передачі м'яча двома гравцями в два дотики. Гравці розташовуються обличчям один до одного на відстані короткої передачі (10-15 м). В момент прийому м'яча гравцем (перше торкання м'яча) його партнер починає відкривання вправо-вліво. Гравець з м'ячем, з огляду на швидкість і напрямок переміщення гравця без м'яча, виконує удар по м'ячу другим дотиком з такою силою і точністю, щоб його партнер прийняв м'яч на хід, не змінюючи швидкості і напрямку переміщення. Приймавши м'яч, він виконує відповідну передачу.

2. Те ж саме, але вправа виконується за участю трьох гравців. Гравець, який виконав передачу, переміщається слідом за м'ячем, на місце гравця, який прийняв м'яч.

3. Те ж, що і вправа 2, але вправа виконується за участю 4 гравців, розташованих на вершинах рівностороннього трикутника. Там, де м'яч, при початку вправи знаходяться два гравці.

4. Те ж, що і вправа 3, але вправа виконується за участю 5 гравців, розташованих на вершинах квадрата.

5. Те ж, що і вправа 1, тільки гравець, який приймає м'яч, виконує два відкривання - перше (помилкове) з невеликою швидкістю, друге (справжнє)

на швидкості в протилежному напрямку. Гравець, який володіє м'ячем, виконує передачу м'яча на друге відкривання.

До другої групи включені вправи для вдосконалення передачі м'яча в рамках виділених нами тактичних комбінацій:

1. Гравець з м'ячем проштовхує м'яч собі на хід. В цей час його партнер переміщається на невеликій швидкості в тому ж напрямку, що гравець з м'ячем, розташовуючись збоку від нього на відстані короткої передачі. У той момент, коли гравець з м'ячем готовий виконати передачу м'яча, його партнер різко змінює швидкість і напрямок переміщення, йдучи на зближення з гравцем, що володіє м'ячем. Гравець з м'ячем виконує сильний удар в ноги партнеру, і ривком просувається вперед. Його партнер виконує йому відповідну передачу в один дотик на хід (тактична комбінація «стінка з відходом у фланг»),

2. Те ж, що і вправа 1, але гравці виконують тактичну комбінацію «стінка з відходом в центр».

3. Те ж, що і вправа 2, тільки гравець, який прийняв м'яч, не повертає його, а продовжує рух з м'ячем, виконуючи веденням м'яча (тактична комбінація «схрещування»).

4. Два гравці, один з яких володіє м'ячем, розташовуються паралельно один одному на відстані короткої передачі. Напроти них знаходиться один гравець на відстані 30 м. Гравець з м'ячем починає ведення м'яча. Його партнер переміщається паралельно в тому ж напрямку. У той момент, коли гравець з м'ячем готовий виконати передачу м'яча його партнер різко змінює напрямок і йде на зближення з гравцем, який володіє м'ячем. Гравець з м'ячем виконує сильну передачу в ноги гравцеві і різко прискорюється вперед для отримання відповідної передачі в один дотик від свого партнера (тактична комбінація «стінка з відходом у фланг»). Після прийому м'яча він передає його в ноги третьому гравцеві, який розташовувався напроти пари взаємодіючих гравців, і займає позицію збоку від нього.

Потім комбінація повторюється за участю нової пари гравців.

5. Те ж, що і вправа 4, тільки гравці виконують тактичну комбінацію «стінка з відходом в центр».

Третю групу складають ігрові вправи, в яких 2 атакуючих гравця, взаємодіючи між собою із застосуванням засвоєних групових тактичних дій «передача м'яча», застосовують їх в рамках виділених нами 7 типових тактичних комбінацій, долаючи спочатку пасивний, а потім активний опір одного захисника. Всі вправи виконуються на майданчику розміром 20x30 м. При виконанні вправ враховується положення «поза грою».

1. У вправі беруть участь 5 гравців. На першій короткій стороні майданчика розташовується один гравець, на другий - два гравці, один з яких володіє м'ячем. У центрі майданчика розташовуються два гравці, один з яких виконує роль захисника, а інший - роль атакуючого гравця без м'яча. Гравець з м'ячем починає переміщатися з веденням м'яча в напрямку іншої короткої

сторони площадки. Зблизившись із захисником, він взаємодіє з другим атакуючим гравцем, застосовуючи тактичну комбінацію «стінка з відходом у фланг». Захисник при цьому за вказівкою тренера займає позицію ближче до центру. Після прийому відповідної передачі від партнера він передає м'яч гравцеві, розташованому на протилежному боці майданчика, і залишається в центрі, щоб зіграти в якості захисника. Гравець, який виконав відповідну передачу в тактичній комбінації, переходить на протилежну сторону майданчика, а гравець, що виконував роль захисника, стає атакуючим гравцем без м'яча для участі в наступному розіграші тактичної комбінації, яку починає гравець, який отримав м'яч після завершення попередньої комбінації. Таким чином, при виконанні даної вправи кожен гравець послідовно виконує функції гравця, що виконує першу передачу в тактичній комбінації, потім - функцію захисника, потім - функцію гравця, що виконує відповідну передачу.

2. Те ж, що і вправа 1, тільки захисник за вказівкою тренера займає позицію ближче до бровки, щоб протидіяти відкриванню гравця під відповідну передачу по флангу. Атакуючі гравці виконують комбінацію «стінка з відходом в центр».

3. Те ж, що і вправа 1, тільки захисник на свій розсуд займає позицію або ближче до бровки, або ближче до центру. Атакуючі гравці, в залежності від розташування захисника, проводять комбінації «стінка з відходом в центр» або «стінка з відходом у фланг».

4. У вправі беруть участь 5 гравців, з яких по два гравці розташовуються на коротких сторонах майданчика. Один з них володіє м'ячем. У центрі майданчика розташовується один захисник. Гравець, який володіє м'ячем, починає за допомогою ведення зближуватися з захисником. Його партнер переміщається паралельно на відстані 8-10 м. Зустрівши опір захисника, гравець виконує передачу на хід своєму партнеру, який різко прискорюється в той момент, коли гравець з м'ячем готовий виконати передачу. Отримавши м'яч, він передає його на протилежну сторону майданчика одного з двох гравців і залишається в центрі майданчика, щоб виконувати функції захисника. Гравець, який виконував роль захисника і гравець, що виконував передачу на хід, переходять на протилежний бік майданчика, утворюючи нову пару гравців для розіграшу тактичної комбінації. Гравець, який отримав м'яч, починає разом з партнером розіграш тактичної комбінації.

5. Те ж, що і вправа 4, тільки захисник за вказівкою тренера займає позицію ближче до центру. Гравці виконують комбінацію «стінка з відходом у фланг».

Четверту групу складають ігрові вправи, в яких 2 атакуючих гравця, взаємодіючи між собою із застосуванням виділених нами 7 типових тактичних комбінацій, долають регульований тренером опір двох захисників. Всі вправи виконуються на майданчику розміром 20x30 м. При виконанні вправ враховується положення «поза грою».

1. У вправі беруть участь 6 гравців. На коротких сторонах майданчика розташовується по два гравці, на одній зі сторін один гравець володіє м'ячем. У центрі майданчика розташовуються два гравці, які виконують роль захисників. Гравець з м'ячем починає переміщатися з веденням м'яча в напрямку іншої короткої сторони площадки. Зблизившись із захисником, він взаємодіє з другим атакуючим гравцем, який переміщається поруч з ним на відстані 8-10 м. Захисник, що зустрічає гравця без м'яча, за вказівкою тренера зближується з ним, не здійснюючи діагональну страховку свого партнера. У момент, коли гравець з м'ячем, зблизившись із захисником, готовий виконати передачу, його партнер ривком відкривається в зону за спину своєму захиснику. Отримавши м'яч, він передає його парі атакуючих гравців, розташованих на протилежному боці майданчика. Після передачі м'яча пара атакуючих гравців, які брали участь в комбінації, залишаються в центрі майданчика, щоб виконувати роль захисників. Пара гравців, які отримали м'яч, починає розіграш комбінації проти нової пари захисників, а колишня пара захисників, переходить на протилежну сторону майданчика.

2. Те ж, що і вправа 1, тільки обидва захисники за вказівкою тренера в момент передачі м'яча розташовуються ближче до центру, ніж опікувані атакуючі гравці. При цьому захисник, який опікує гравця, який не володіє м'ячем, здійснює діагональну страховку. Нападники розігрують тактичну комбінацію «стінка з відходом у фланг».

3. Те ж, що і вправа 2, тільки обидва захисники за вказівкою тренера в момент передачі м'яча розташовуються ближче до бровки, ніж опікувані атакуючі гравці. Нападники розігрують тактичну комбінацію «стінка з відходом в центр».

4. Те ж, що і вправа 2, тільки обидва захисники на свій розсуд займають в момент передачі м'яча позиції по відношенню до атакуючих гравців: або ближче до центру, або ближче до бровки. Нападники, в залежності від позицій захисників, розігрують або комбінацію «стінка з відходом у фланг», або комбінацію «стінка з відходом в центр».

5. Те ж, що і вправа 2, тільки захисники за вказівкою тренера в момент передачі м'яча займають наступні позиції по відношенню до атакуючих гравців: захисник, який опікує гравця з м'ячем, розташовується ближче до центру, а захисник, який опікує гравця без м'яча, розташовується ближче до бровки. Нападники розігрують тактичну комбінацію «прийом м'яча з відходом в центр».

П'яту групу складають ігрові вправи змагального характеру. Вправи виконуються за правилами футболу. Дії кожної команди оцінюються, що дозволяє надати їм характер змагального протистояння.

1. Гра «2 на 2» чотирма командами. У вправі беруть участь 4 команди з двох чоловік, всього 8 гравців на майданчику шириною 20 м і довжиною 40м. Дві команди (одна з яких володіє м'ячем) розташовуються на короткій стороні майданчика, третя команда - в центрі майданчика, четверта - на протилежному боці. Команда, що володіє м'ячем, починає атаку, прагнучи із

застосуванням тактичних комбінацій подолати опір команди з двох гравців, що розташовуються в центрі майданчику, і пройти з веденням м'яча за коротку лінію майданчика.

Успішні дії команди оцінюються в один бал. В цьому випадку, а також у разі втрати м'яча вона не вступає в дії з відбору, а переходить на протилежну коротку сторону майданчика і на час виходить з гри. Протидіюча їй команда починає свою атаку, проти якої в ролі захисників починає грати команда, що залишилася на початку вправи на протилежному боці майданчика. Після успішних дій або втрати м'яча гравці атакуючої команди йдуть за коротку сторону майданчика, команда, яка захищалася стає атакуючою. Таким чином, в ході даної ігрової вправи команди поперемінно атакують і захищаються.

2. Те ж, що і вправа 1, тільки команди складаються з трьох осіб.

3. Те ж, що і вправа 1, тільки перед командами ставиться завдання забити м'яч у ворота розмірами 3x2, розташованими на коротких сторонах майданчика і захищеними воротарем.

4. Те ж, що і вправа 2, тільки перед командами ставиться завдання забити м'яч у ворота розмірами 3x2, розташованими на коротких сторонах майданчика і захищеними воротарем.

5. «Квадрат 2 на 2 з двома нейтральними гравцями». Вправа виконується на майданчику розмірами 20x30 м. На коротких сторонах майданчика розташовуються по одному нейтральному гравцеві. Вони постійно грають за атакуючу пару гравців, тобто тих, хто на даний момент володіє м'ячем. В ході вправи нейтральні гравці повинні розташовуватися на своєму боці майданчика і не залишати її. Завдання атакуючої команди - отримати м'яч від нейтрального гравця і передати іншому нейтральному гравцеві. За ці дії команді нараховується один бал. Команда, що обороняється, відібравши м'яч, стає атакуючою. Гра проводиться за правилами футболу, виключаючи правило «положення поза грою». При виході м'яча за бічні лінії він вводиться в гру ударом ноги. Дозволяється виконувати не більше трьох торкань м'яча підряд.

6. «Квадрат 3 на 3 з двома нейтральними гравцями». Вправа виконується з тими ж правилами, що і вправа 5. Розміри майданчика складають 25x40 м.

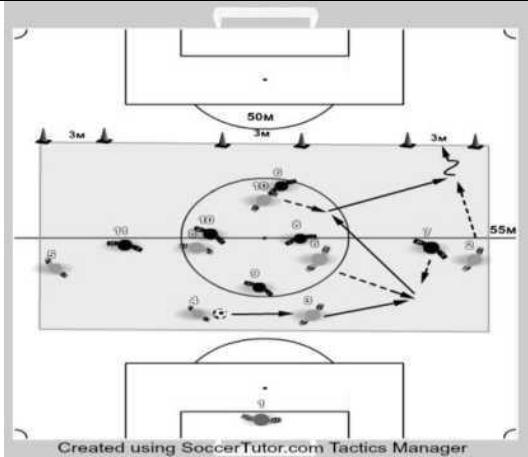
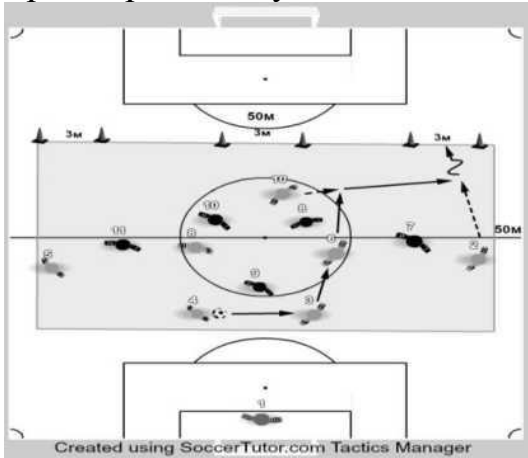
7. Двостороння гра «3 на 3», «4 на 4» за правилами міні-футболу.

Ігрові ситуаційні вправи

Початок та розвиток атаки в зоні 2 по всьому фронту (2 вправи)

Організація та завдання вправи

Ситуаційна вправа №1 (воротар+7х6): Розмір майданчика – 55x50 м. Футбольні ворота – 7,32x2,44 м. Троє воріт із конусів по 3 м	Розстановка гравців атаки 1-4-3: воротар (№1), 2 центральні захисники (№ 3, 4), 2 флангові захисники (№ 2, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10). Розстановка гравців оборони 3-3: 3
---	---

 <p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), 2 крайні нападники (№ 7, 11), форвард (№ 9).</p> <p>Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні. Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні.</p> <p>Завдання:</p> <p>Гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з трьох воріт із конусів. Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у футбольні ворота.</p>
<p>Ситуаційна вправа №2 (воротар+7x5): Розмір майданчика – 50x50 м. Футбольні ворота – 7,32x2,44 м. Троє воріт із конусів по 3 м</p> <p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>Розстановка гравців атаки 1-4-3: воротар (№1), 2 центральні захисники (№ 3, 4), 2 флангові захисники (№ 2, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10).</p> <p>Розстановка гравців оборони 2-3: 2 гравці середньої лінії (№ 8, 10), 2 крайні нападники (№ 7, 11), форвард (№ 9).</p> <p>Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні. Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні.</p> <p>Завдання:</p> <p>Гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з трьох воріт із конусів. Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у футбольні ворота.</p>

Початок та розвиток атаки в зоні 2 по центру (2 вправи)
Організація та завдання вправи

<p>Ситуаційна вправа №1 (воротар+5x4): Розмір майданчика – 30x20 м. Футбольні ворота – 7,32x2,44 м. Двоє воріт з конусів по 3 м кожен на лицьовій лінії</p>	<p>Розстановка гравців атаки 1 -2-3: воротар (№ 1), 2 центральні захисники (№ 3, 4), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10).</p> <p>Розміщення гравців оборони 3-1: 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), форвард (№ 9).</p> <p>Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні по</p>
---	--

<p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>центру. Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні по центру. Завдання: Гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з трьох воріт із конусів. Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у футбольні ворота.</p>
<p>Ситуаційна вправа №2 (воротар+5х3): Розмір майданчика – 30х20 м. Футбольні ворота – 7,32х2,44 м. Двоє воріт з конусів по 3 м кожен на лицьовій лінії</p> <p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>Розташування гравців атаки 1 -2-3: воротар (№ 1), 2 центральні захисники (№ 3, 4), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10). Розміщення гравців оборони 2-1: 2 гравці середньої лінії (№ 8, 10), форвард (№ 9). Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні по центру. Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 3, 4) у середній зоні по центру. Завдання: Гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з трьох воріт із конусів. Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у футбольні ворота.</p>

Початок та розвиток атаки в зоні 2 на фланзі (2 вправи)
Організація та завдання вправи

<p>Ситуаційна вправа № 1 (5х4): два майданчики - 30х20 м. Двоє воріт з конусів по 3 м на лицьовій лінії</p>	<p>Розташування гравців атаки 1-3-1: фланговий захисник (№ 2 або № 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), крайній нападник (№ 7 або № 11). Розташування гравців оборони 2-2: центральний захисник (№3 або №4), фланговий захисник (№2 або №5), гравець середньої лінії (№10 або №8), крайній нападник (№7 або №11). Вправу розпочинають гравці атакуючої</p>
---	--

<p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>команди (№ 6, 8) у середній зоні на фланзі. Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 6, 8) у середній зоні на фланзі. Завдання: Гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з двох воріт з конусів команди, що обороняється.</p>
<p>Ситуаційна вправа №2 (4x3): два майданчики - 20x16 м. Двоє воріт з конусів по 2 м на лицьовій лінії</p> <p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>Розташування гравців атаки 1-2-1: фланговий захисник (№ 2 або № 5), 2 гравці середньої лінії (№ 6, 8 або 10), крайній нападник (№ 7 або № 11). Розміщення гравців оборони 1-2: фланговий захисник (№ 2 або № 5), гравець середньої лінії (№10 або №8), крайній нападник (№ 7 або № 11). Вправу починає гравець атакуючої команди (№ 6) у середній зоні на фланзі. Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлює гравець атакуючої команди (№ 6) у середній зоні на фланзі. Завдання: Гравці атаки повинні провести м'яч через будь-які з двох воріт з конусів команди, що обороняється.</p>

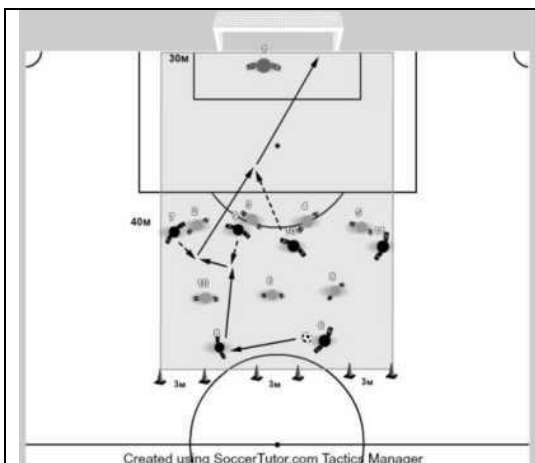
Початок та розвиток атаки в зоні 3 по всьому фронту (2 вправи)
 Організація та завдання вправи

<p>Ситуаційна вправа №1 8x9+воротар): Розмір майданчика – 45x55 м Футбольні ворота – 7,32x2,44 м Троє воріт із конусів по 3 м</p>	<p>Розстановка гравців атаки 2-3-3: 2 флангові захисники (№ 2, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), 2 флангові нападники (№ 7, 11), форвард (№ 9). Розстановка гравців оборони 1-4-5: воротар (№), 2 центральні захисники (№3, 4), 2 флангові захисники (№ 2, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), 2 крайніх нападаючих (№ 7, 11). Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 6, 8).</p>
---	---

<p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 6, 8).</p> <p>Завдання:</p> <p>Гравці атаки мають забити гол у футбольні ворота.</p> <p>Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у будь-які з трьох воріт із конусів суперника.</p>
<p>Ситуаційна вправа №2 8x7+воротар): Розмір майданчика – 40x50 м. Футбольні ворота – 7,32x2,44 м. Троє воріт із конусів по 3 м</p> <p>Created using SoccerTutor.com Tactics Manager</p>	<p>Розстановка гравців атаки 2-3-3: 2 флангові захисники (№ 2, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), 2 флангові нападники (№ 7, 11), форвард (№ 9).</p> <p>Розстановка гравців оборони 1-4-3: воротар (№ 1), 2 центральні захисники (№ 3, 4), 2 флангові захисники (№ 2, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10).</p> <p>Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 6, 8).</p> <p>Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 6, 8).</p> <p>Завдання:</p> <p>Гравці атаки мають забити гол у футбольні ворота.</p> <p>Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у будь-які з трьох воріт із конусів суперника.</p>

Початок та розвиток атаки в зоні 3 по центру
(2 вправи з акцентом на дії гравців № 9, 10)

<p>Ситуаційна вправа №1 (6x7+воротар): Розмір майданчика – 40x30 м. Футбольні ворота – 7,32x2,44 м. Троє воріт із конусів по 3 м</p>	<p>Розташування гравців атаки 3-3: 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), три гравці лінії атаки (№ 7, 11, 9).</p> <p>Розстановка гравців оборони 1-4-3: воротар (№ 1), 4 гравці лінії оборони (№ 2, 3, 4, 5), 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10).</p> <p>Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 6, 8).</p> <p>Якщо м'яч вийшов за межі майданчика,</p>
--	---

гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 6, 8).

Завдання:

Гравці атаки мають забити гол у футбольні ворота.

Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у будь-які з трьох воріт із конусів суперника.

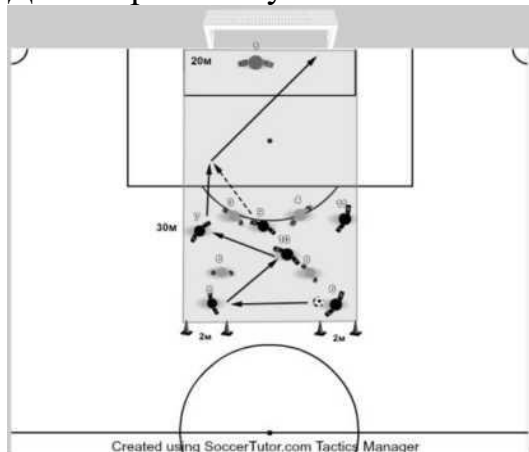
Ситуаційна вправа №2

5x4+воротар):

Розмір майданчика – 30x20 м.

Футбольні ворота – 7,32x2,44 м.

Двоє воріт з конусів по 2 м

Розташування гравців атаки 3-3: 3 гравці середньої лінії (№ 6, 8, 10), три гравці лінії атаки (№ 7, 11, 9).

Розстановка гравців оборони 1-2-2: воротар (№ 1), 2 гравці лінії оборони (№ 3, 4), 2 гравці середньої лінії (№ 6, 8).

Вправу розпочинають гравці атакуючої команди (№ 6, 8).

Якщо м'яч вийшов за межі майданчика, гру відновлюють гравці атакуючої команди (№ 6, 8).

Завдання:

Гравці атаки мають забити гол у футбольні ворота.

Гравці оборони після відбору або перехоплення м'яча повинні забити гол у будь-які з трьох воріт із конусів суперника.